

KORPIEN KUISKINTAA
SOTKAMON LAPSI- JA NUORISOPOLIITTIKAN
KEHITTÄMISOHJELMA 2009-2011

Heikki Väkeväinen
Opinnäytetyö
Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön
koulutusohjelma (210 op)
11/2009

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 TEOREETTINEN OSA	8
2.1 Lapsuus ja nuoruus	8
2.2 Hyvinvointi ja sen tekijät	9
2.3 Suomalainen hyvinvointi ja julkisten palveluiden tuottaminen	12
3 TYÖN TOTEUTUS	13
3.1 Tausta	13
3.2 Aikataulutus	13
3.3 Toteutus	14
3.4 Organisaatio ja projektin tekijät	15
4 VALTAKUNNALLINEN LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN KEHITTÄMISOHJELMA 2007-2011	16
4.1 Moninaisuus ja yhdenvertaisuus	17
4.2 Luovuuden Suomi	18
4.3 Digitaalinen sukupolvi	19
4.4 Laajaan osallistumiseen ja yhteisöllisyyteen	20
4.5 Perheiden tukeminen	20
4.6 Varhainen puuttuminen ja erityisryhmien tuki	21
4.7 Kaikkien nuorten saaminen koulutukseen ja työelämään	23
4.8 Terveyden edistäminen ja terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen	24
4.9 Asuminen ja yhdyskuntasuunnittelu	25
4.10 Valtakunnallisen kehittämisohjelman sisällöistä	26
5 KUNTATIETOA SOTKAMOSTA	27
6 SOTKAMON LAPSI- JA NUORISOPOLIITIIKAN KEHITTÄMISOHJELMA	

2009-2011	28
6.1 Johdanto	29
6.2 Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma	
2007-2011	30
6.3 Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman taustoja	31
6.4 Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma	
2009-2011	32
6.4.1 Moninaisuus ja yhdenvertaisuus	32
6.4.2 Luova Sotkamo	34
6.4.3 Digitaalinen sukupolvi	36
6.4.4 Lasten ja nuorten osallistuminen	38
6.4.5 Perheiden tukeminen	40
6.4.6 Varhainen puuttuminen erityisryhmien tuki	41
6.4.7 Kaikkien nuorten saaminen koulutukseen ja työelämään	43
6.4.8 Terveysten edistäminen ja terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen	45
6.5 Toimeenpano ja seuranta	48
6.5.1 Toimeenpano	48
6.5.2 Seuranta	49
6.6 Kehittämisohjelman tulevaisuus Sotkamossa	50
6.6.1 Vuosittainen teema	50
6.6.2 Kehittämisohjelma 2012-2015	50
7 TYÖN TULOKSET JA SEURANTA	51
7.1 Tulokset	51
7.2 Seuranta	52
7.3 Tulevaisuus	53
LÄHTEET	54

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ

Työn tekijä(t) Heikki Väkeväinen	
Työn nimi Korprien kuiskintaa - Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2009-2011	
Työn ohjaaja(t) Pekka Kaunismaa ja Jaana Kyllönen	Sivumäärä 54
Tiivistelmä <p>Valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on rantautunut 83 000 asukkaan Kainuun maakuntaan. Kainuussa on meneillään valtakunnallinen maakuntahallintokokeilu, joka on alkanut vuonna 2005 ja kestää aina vuoteen 2012. Kokeilussa siirretään osa kuntien ja valtion tehtävistä keskitetyksi Kainuun maakuntakuntayhtymälle. Tilanteesta johtuen on Kainuun maakunta-kuntayhtymä on laatinut yhteistyössä Humanistisen ammattikorkeakoulun maakunnallisen kehittämisohjelman, jonka on tarkoitus linjata maakunnallista päätöksen tekoa lapsiin ja nuoriin liittyvissä asioissa.</p> <p>Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on valtioneuvoston joulukuussa 2007 hyväksymä ohjelma, jonka tavoitteena on kehittää lasten ja nuorten elinoloja kuluvalla hallituskaudella. Valtakunnallisen kehittämisohjelman tavoitteena on luoda linjoja ja malleja, joiden mukaan läänit ja kunnat kehittävät lasten ja nuorten kaikenlaisia hyvinvointia. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma ottaa kantaa muun muassa perheiden tukemiseen, nuorten koulutukseen sekä terveyden edistämiseen. Ohjelman tavoitteena on lapsi- ja nuorisoystävällisempi Suomi. Nykyinen kehittämisohjelma on laadittu vuosiksi 2007-2011 ja on oletettavaa että ohjelma saa jatkoa vuonna 2012.</p> <p>Osa kainuulaisista kunnista on päättänyt linjata omaa kunnallista lapsi- ja nuorisopolitiikkaansa. Yksi näistä kunnista on Sotkamo. Sotkamon kunta on yhteistyössä Humanistisen ammattikorkeakoulun ja yhteisöpedagogiopiskelija Heikki Väkeväisen kanssa laatinut Sotkamon kunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiittisen kehittämisohjelman vuosille 2009-2011. Kehittämisohjelma toimii samalla Väkeväisen opinnäytetyönä. Tarkoitus on ollut luoda ohjelma, jonka pohjalle tulevat kehittämisohjelmat voidaan rakentaa. Tärkein ohjelman tavoite on ollut löytää keinoja kohentaa sotkamolaisten lasten, nuorten ja perheiden asemaa.</p> <p>Valtakunnallinen, maakunnallinen ja kunnallinen kehittämisohjelma muodostavat kokonaisuuden, jotka täydentävät toisiaan. Kaikkien kolmen ohjelman tavoite on sama: luoda parempi huominen lapsille, nuorille ja perheille. Vain tulevaisuus kertoo, mitä tuloksia Sotkamon kunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiittinen kehittämisohjelma saavuttamaan - kaikki on kiinni sotkamolaisista itsestään.</p>	
Asiasanat Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma, maakunta-kuntayhtymä, Kainuu, Sotkamo	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activity and Youth Work
ABSTRACT

Author(s) Heikki Väkeväinen	
Title Whisper of the Woods - The Development Programme for Child and Youth in Sotkamo 2009-2011	
Tutor(s) Pekka Kaunismaa and Jaana Kyllönen	Number of pages 54
Abstract <p>Finnish Government's Development Programme for Child and Youth Policy has reached the 83 000 citizen's Kainuu region. In Kainuu region there is ongoing a nationwide joint authority experimentation which started in 2005 and will last until 2012. In this experimentation part of activities organized by municipalities and government are assigned to joint authority of Kainuu region. Due to the special circumstances the joint authority of Kainuu region has created in association with HUMAK University of Applied Sciences a regional development programme for child and youth policy. This programme will define regional political decision making concerning children and young.</p> <p>The Development Programme for Child and Youth Policy is a programme which Finnish Government accepted in December of 2007. The programme's intention is to develop the living conditions of children and young during the reign of this government. The intention of National Development Programme for Child and Youth Policy is to create policies and patterns based on which provinces and municipalities can develop the well-being of children and young. The programme speaks up for supporting the families, education of the young and promoting health, among other things. The main goal of the programme is a more child and youth friendly Finland. The current programme is written for years 2007-2011 and it is likely that the programme will be continued in 2012.</p> <p>Some of the municipalities in Kainuu region have decided to define local child and youth policies. One of these municipalities is Sotkamo. The municipality of Sotkamo in co-operation with HUMAK University of Applied Sciences and community educator student Heikki Väkeväinen has created local development programme for child and youth policy for the years 2009-2011. The development programme will also serve as Väkeväinen's thesis work. The basic idea has been to create a programme on which future development programs can be built. The main goal of the programme is to find the means to improve the lives of the children, young and families living in Sotkamo.</p> <p>The national, the regional and the local development programs form a bigger picture. All of the three programs have a same goal: to create a better tomorrow for the children, young and families. Only time will tell what results will Sotkamo's local programme achieve - all depends on people of Sotkamo themselves.</p>	
Keywords The Development Programme for Child and Youth, joint authority, Kainuu, Sotkamo	

1 JOHDANTO

Lapsi- ja nuorisopolitiikka, tuttavallisemmin LaNuPo, on rantautunut keskelle Kainuun korpimaisemia. Taustalla on Suomen valtioneuvoston joulukuussa 2007 hyväksymä ohjelma, jonka tavoitteena on kehittää ja parantaa lasten ja nuorten hyvinvointia kuluvalle hallituskaudella. Vuoden 2007 nuorisolaki määrittelee nuorisopolitiikan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseksi (2 §) ja keskeiseksi keinoksi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman (4 §) (Nuorisolaki 2006). Kyseessä oleva ohjelma linjaa nuorisopolitiikan valtakunnalliset kehityslinjat vuosille 2007-2011.

Valtakunnallisen ohjelman tarkoituksena on luoda linjoja ja malleja läänien ja kuntien nuorisopolitiikkaa varten sekä tarjota tukea ohjelman toteuttamiseen. Kyseessä on harvinaisen laaja-alainen sovellus, jontakalaista ei olla valtakunnan tasolla aikaisemmin nähty.

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tarkoitus on linjata kunnan lasten ja nuorten elinolojen kehittämistarpeet vuosille 2009-2011. Ohjelman sisältö ja rakenne pohjaavat valtakunnalliseen kehittämisohjelmaan, mutta myös Kainuun maakunta-kuntayhtymän koko Kainuuta koskevaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan. Vaikka Sotkamon ohjelma pohjautuu sekä valtakunnalliseen että maakunta-kuntayhtymän ohjelmaan, lähtee Sotkamon ohjelma kunnan omista lähtökohdista ja kehittämistarpeista.

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on laadittu yhteistyössä kunnan ja Humanistisen ammattikorkeakoulun (HUMAK) kanssa. Kehittämisohjelma toimii samalla HUMAKin yhteisöpedagogiopiskelija Heikki Väkeväisen opinnäytetyönä. Väkeväinen opiskelee Haapaveden kampuksella kansalaistoiminnan ja nuorisotyönkoulutusohjelmassa. Sotkamon kunnasta kehittämisohjelman laatimiseen osallistuivat Salmelan alakoulun rehtori Pekka Tölli, varhaiskasvatuksen esimies ja päiväkodin johtaja Heikki Niskanen, terveydenhoitaja Maila Moilanen, nuoriso-ohjaajat Sanna Nyman ja Piia Määttä sekä nuorisotoimenjohtaja Marja-Maija Pyykkönen. Lisäksi taustatukea ohjelman luomiseen antaa HUMAKin tutkimus- ja kehityspäällikkö Pekka Kaunismaa, joka on ollut muun muassa luomassa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa niin Ylivieskan kunnalle kuin Kainuun maakunta-kuntayhtymälle.

Lapsuus ja nuoruus on tärkeitä elämänvaiheita ihmisen kasvussa kohti aikuisuutta.
Tämän kasvun tukeminen on meidän kaikkien tehtävä.

2 TEOREETTINEN OSA

2.1 Lapsuus ja nuoruus

Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma määrittelee ”lapsen” ja ”nuoren” seuraavasti: lapsista puhuttaessa kehittämisohjelmassa tarkoitetaan pääsääntöisesti alle 18 vuotiaita ja nuorilla 18-28 vuotiaita. Lapsuuden ja nuoruuden nivelvaiheissa 13-17 vuotiaiden kohdalla määrittelyt menevät osittain päällekkäin. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 10, 2007.)

Siitä, mihin nuoruus päättyy ei myös ole yhtenäisesti hyväksyttyä mielipidettä. Valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma lähtee siitä, että nuori on alle 29-vuotias, mutta kuitenkin vähintään 13-vuotias henkilö.

Alle 12-vuotiasta voidaan yleisesti ottaen pitää lapsena. Lastensuojelulain mukaan alaikäinen eli lapsi on alle 18-vuotias, kun puolestaan alle 21-vuotias on nuori. (Litmala & Lohiniva-Kerkelä 2005, 3.)

Lapsuus voidaan jakaa kahteen eri pääikävaiheeseen. Näitä ovat varhaislapsuus (ikävuodet 0-2) sekä lapsuus (ikävuodet 2-13). Lapsuutta ja erityisesti varhaislapsuutta leimaa vahva hoivan tarve ja lapsi tarvitsee aikuisen tukea sekä turvaa lähes jatkuvasti. Julkinen hyvinvointipalvelutarjonta pyrkii tukemaan perheiden kasvatusvastuuta tarjoamalla sellaisia palveluita, jotka helpottavat lasten ja nuorten kasvua. Tällaisia palveluita ovat muun muassa päivähoidopalvelut. Lapsuuden ”viimeisinä” ikävuosina tuen ja turvan tarve vähenee, kun lapsi alkaa itsenäistyä ja kasvaa kohti nuoruutta.

Nuoruus alkaa lapsuuden päättyttyä noin 13 ikävuotena ja nuoren kasvuun liittyy vahvasti itsenäistyminen ja oman identiteetin etsiminen. Kuten kehittämisohjelma toteaa, menevät lapsuus ja nuoruus osittain päällekkäin. Voidaan kuitenkin todeta, että nuoruus alkaa viimeistään siinä vaiheessa kun murrosiän ensi merkit tulevat näkyviin 9-15 ikävuoden aikana. Nuoret eivät tarvitse hoivapalveluita siinä määrin kuin lapset, mutta sen sijaan nuoret tarvitsevat yhteiskunnan tukipalveluita kasvussaan kohti aikuisuutta. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman mukaan nuoruus jatkuu aina

28 ikävuoteen saakka, jonka jälkeen alkaa aikuisuus. Voidaan kuitenkin katsoa, että nuoruus muuttuu nuoreksi aikuisuudeksi noin 18 ikävuoden pinnassa, jolloin nuoresta tulee lain silmissä aikuinen.

2.2 Hyvinvointi ja sen tekijät

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuohjelman keskeinen teema on hyvinvointi. Ohjelma linjaa tavoitteekseen edistää kuluvalle hallituskaudella lasten, nuorten ja perheiden kaikenlaisista hyvinvointia. Hyvinvointi käsittää ja kattaa lyhyesti ottaen kaiken sellaisen, joka edistää ja tukee positiivisella tavalla ihmisen elämää. Hyvinvointia voi olla niin fyysistä kuin psyykkistä tai molempia yhtä aikaa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuohjelman ideana ei ole ratkaista hyvinvointiin liittyviä ongelmia vaan ohjelman tarkoitus on enemmänkin luoda ratkaisumalleja ongelmien avaamiseen.

Keskeinen kansalaisten hyvinvointia edistävä työkalu on poliittinen päätöksenteko. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuohjelma on yksi työkalupakin työkaluista, joka tähtää kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseen. Nuorisopolitiikka täytyy nähdä osana hyvinvointipolitiikkaa.

Markku Liljeström toteaa teoksessaan Nuorisotyö ja nuorisopolitiikka (1979), että nuorisopolitiikka käsitettä on tietävästi ensimmäisen kerran käytetty Suomessa vuonna 1943 eduskunnan sivistysvaliokunnan mietinnössä. Tällöin nuorisopolitiikalla tarkoitettiin nuorisotyötä. Lähemmäs nykyistä merkitystään käsite kiinnittyi 1960-luvulla. (Silvennoinen 2002, 6.)

Kari Rantalaiho on jaotellut nuorisopolitiikan viiteen eri lohkoon. Näitä ovat koulutuspolitiikka, työhön sijoittumisen politiikka, perhe- ja asuntopolitiikka, vapaa-aikapolitiikka ja kontrollipolitiikka. (emt., 6-7.)

Sosiaalityön professori Jorma Sipilän mukaan yksilön subjektiivinen hyvinvointitaso muodostuu yksilön sekä ympäristön toiminnasta ja nämä molemmat jakautuvat fyysiseen sekä sosiaaliseen lohkoon. Yksilön toiminnan fyysiseen puoleen kuuluvat terveys, ravinto, asunto ja vaatetus. Sosiaaliseen puoleen kuuluvat työ, lepo ja virkistys,

sosiaaliset suhteet sekä ajattelu. Ympäristön toiminnan fyysiset puolet ovat asutus, tuotanto- ja palvelulaitokset, liikenne ja luonto. Sosiaaliseen ympäristön toimintaan puolestaan kuuluvat tuotantojärjestelmät, poliittinen järjestelmä sekä muu sosiaalinen järjestelmä. (Sipilä 1974, 13.)

Vaikka monesti politiikka mielletäänkin palvelustrategiaksi, kyse on kuitenkin paljon laajemmasta ja yleisemmästä elinolojen pohdinnasta. Käsitteen politiikka sisällöstä ei ole olemassa yhtä ainoaa ja oikeaa määrittelyä ja sanan politiikka sisällön määrittää aina asiayhteys. Englannin kielessä poliittista vaikuttamista varten on olemassa sana politics, kun taas toimintapoliittinen vaikuttaminen kiteytyy sanan policy, jossa korostuu toiminnan strategisempi näkökulma. Lapsi- ja nuorisopolitiikkaan viitattaessa korostuu politiikan strateginen puoli eli policy.

Hyvinvoinnin osatekijöiksi on suomalainen sosiologi ja akateemikko Erik Allardt määritellyt kolme eri tekijää. Näitä ovat elintaso, yhteisyyssuhteet ja itsensä toteuttamisen eri muodot. (Allardt 1980, 37.)

- Tekijä A - elintaso. Elintaso eli fysiologiset tarpeet ovat ihmisen elämän perusta, joiden pohjalle ihminen pystyy rakentamaan elämänsä. Kaikki ihmiset tarvitsevat ravintoa, nestettä, lämpöä, ilmaa ja perusmäärän turvallisuutta. (emt., 39.)
- Tekijä B - yhteisyyssuhteet. Ihmisellä on solidaarisuuden ja toveruuden tarve ja tarve yleensä kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon, jossa toisistaan pitäminen ja välittäminen ilmaistaan. Kaikilla yksilöillä on rakkauden ja hellien suhteiden tarve. (emt., 43.)
- Tekijä C - itsensä toteuttaminen muodot. Itsensä toteuttaminen ja persoonallisuuden kehittäminen on positiivinen arvo. Sitä mitä itsensä toteuttaminen täsmällisesti on ei voida täsmentää. (emt., 46.)

Edellä mainitut tekijät A, B ja C tapahtuvat niin yksityisesti perheiden parissa, kuin myös julkisesti muualla yhteiskunnassa erilaisten palveluiden kautta. Yksityinen toiminta luo pohjaa julkiselle toiminnalle. Yhteiskunta pyrkii tukemaan kaikkea tätä

kehitystä. Julkinen sektori muun muassa tuottaa ja tasoittaa elintasoeroja, joka puolestaan mahdollistaa erilaisten fysiologisten tarpeiden tyydyttämisen. Yhteiskunta tukee ja luo yhteisöllisyyttä tarjoamalla sekä kehittämällä eri palveluita muun muassa perusopetus ja eri nuorisotyön muodot. Itsensä toteuttamista varten yhteiskunta on pyrkinyt luomaan muun muassa koulutuslaitoksia, jotka kannustavat toteuttamaan itseään luovasti ja yksilöllisesti.

Sten Johansson on Erik Allardtin kanssa samoilla linjoilla. Hän linjasi vuonna 1970 hyvinvoinnin osatekijöiden olevan terveys, ravintotottumukset, asunto, kasvuolot ja perhesuhteet, koulutus, työ ja työolot, taloudelliset resurssit, poliittiset resurssit, vapaa-aika sekä virkistys. Johanssonin jaottelussa jää tilaa myös yksilöllisyydelle. Hän katsoo että jokainen voi käyttää resurssejaan niin kuin haluaa. Halutessaan yksilö voi jättää kyseiset resurssit käyttämättä. (Sipilä 1979, 46.)

Erilaisten hyvinvointipalveluiden tuottaminen ja niiden tarjoaminen ihmisille on yksi tärkein poliittisen päätöksenteon päämääristä. Hyvinvointipalveluiden - muun muassa sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluiden tuottaminen on ollut perinteisesti kunnan tehtävä, mutta nykytilanteessa yhä enenevässä määrin yksityiset palveluntuottajat tarjoavat omia palveluitaan kansalaisille. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 10, 2007.)

Yksityinen sektori tuottaa nykytilanteessa yhä enenevässä määrin palveluita, jotka edistävät yksilön laaja-alaista hyvinvointia. Yksityinen sektori tuottaa ja tarjoaa osin samoja palveluita kuin julkinenkin sektori, mutta tarjoaa myös sellaisia palveluita joita julkinen puoli ei pysty tuottamaan.

Lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviin ja ylläpitäviin tekijöihin kuuluvat muun muassa päivähoito, peruskoulutus, eri vapaa-ajan palvelut ja perusterveydenhuoltopalvelut. Kaikki edellä mainitut palvelut tuotetaan pääosin julkisella sektorilla ja ne ovat tarkoitettu kaikille kansalaisille. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyy kiinteästi vanhempien/perheen hyvinvointi. Eri palveluiden lisäksi lasten ja nuorten hyvinvointia edistetään toimivilla ja positiivisilla ihmissuhteilla, joita saadaan perheen ja ystävien, mutta myös eri palveluiden kautta.

2.3 Suomalainen hyvinvointi ja julkisten palveluiden tuottaminen

Julkisia palveluita eli kaikille tarjottavaa hyvinvointia tuotetaan maailmalla hyvin monella eri tavalla. Esimerkiksi Yhdysvalloissa perhe on hyvinvoinnin tuottamisen kannalta tärkein yksikkö, sillä julkisia hyvinvointipalveluita ei juuri ole. Painotus on aineellisessa hyvässä. Yksityiset palveluntarjoajat tuottavat palveluita niille, joilla on varaa maksaa palveluista. Saksassa puolestaan valtio takaa tulonsiirtopolitiikalla vahvan perheen. Näin periaatteessa jokaiselle valtion kansalaisella on varaa ostaa eri palveluntuottajien hyvinvointipalveluita.

Suomessa julkinen palveluntuotanto on tarkoitettu kaikille varallisuudesta riippumatta. Perhe ei ole niin keskeisessä osassa hyvinvoinnin tuotannossa kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Hyvinvointia tuotetaan valtion rahoituksella. Suomalainen hyvinvointi rakentuu hyvin pitkälle lainsäädännölle, jossa määritellään esimerkiksi sosiaalipalvelut, niille toteuttajat ja palvelujen tehtävät. Toteuttava organisaatio on hyvin usein kunta, joka tehtävänä on tuottaa lain määräämiä palveluita. Hyvinvointimallit muuttuvat hyvin hitaasti ja Suomen hyvinvointivaltiomallin rakentamiseen kuluikin valtaosa 1900-luvusta.

Kunta on keskeisin julkisten palveluiden tuottaja Suomessa ja tämä tehtävä on määritelty laissa. Kunnat toteuttavat palveluita lain määräämissä puitteissa, mutta kunnat ovat kuitenkin itsehallinnollisia yksiköitä, jotka voivat hyvin pitkälle päättää siitä, kuinka lakia toteutetaan. Periaatteessa tämä antaa kunnalle melko vapaat kädet toteuttaa palvelut sillä tavalla kuin kunta näkee sopivaksi. Käytännössä kunta voi järjestää esimerkiksi nuorisotoimen palvelut mitä mielikuvituksellisimmilla tavoilla.

Kainuun maakunnassa julkisten palveluiden järjestämisen tilanne on erilainen kuin muualla Suomessa. Vuonna 2004 aloitettu Kainuun maakuntahallintokokeilu on siirtänyt kuntien, mutta myös valtion tehtäviä maakunta-kuntayhtymälle. Maakunta-kuntayhtymän tehtävä on huolehtia käytännössä katsoen kaikesta kunnallisesta päätöksen teosta. Kuntien tehtäväksi jää ainoastaan perusopetukseen sekä tekniseen, elinkeinoon ja ympäristötoimeen liittyvät kysymykset. Maakunta-kuntayhtymä vastaa näin ollen valtaosasta julkisia hyvinvointipalveluita esimerkiksi kunnallisesta terveydenhuollosta.

Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma koskee kiinteästi julkisia palveluita. Kainuun maakunta-kunta yhtymä on laatinut koko Kainuuta koskevan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman ja Kainuun tilanteessa tämä koskettaa maakunta-kuntayhtymän palveluita, mutta myös kunnan järjestämiä palveluita. Kyseessä ei kuitenkaan ole lähtökohtaisesti valtakunnallinen palvelustrategia, vaan ohjelma linjaa kuinka palveluita tulisi järjestää. Tämän lisäksi kehittämisohjelman tarkoitus on osaltaan hahmottaa kuinka maakunta-kuntayhtymä ja kunnat voisivat toimia paremmin yhdessä ja hahmotella organisatorisia reunaehtoja.

Kehittämisohjelma laajamittainen toteuttaminen vaatisi, että kunnat ryhtyisivät kehittämään julkisia palveluitaan kohti ohjelman viitoittamia maaleja. Nykyisessä taloustilanteessa kuitenkin vain hyvin harva kunta pystyy organisoimaan uutta toimintaa ja kehittämään vanhoja, jo paikkansa löytäneitä palveluita. Moni kunta on joutunut kamppailemaan taloudellisten ongelmien kanssa jo 1990-luvulta saakka, jolloin hyvinvointipalveluiden kehittäminen hyytyi monin paikoin täysin.

3 TYÖN TOTEUTUS

3.1 Tausta

Sotkamon kehittämisohjelman taustalla on valtioneuvoston vuosille 2007-2011 sekä Kainuun maakunta-kuntayhtymän laatima lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Sotkamon kunnan oma kehittämisohjelma pohjautuu vahvasti valtioneuvoston ohjelmaan niin sisältönsä kuin rakenteensa perusteella (kts. luku 4). Ohjelma rakentuu niille valtioneuvoston luomille suuntaviivoille, jotka laajapohjainen yhteistyö on synnyttänyt. Yhdenmukaisuus niin paikallisen kuin valtakunnallisen ohjelman välillä on tärkeää.

3.2 Aikataulut

Valmistelut Sotkamon kehittämisohjelmaa varten alkoivat syksyllä 2008, jolloin Kainuun maakunta-kuntayhtymä ryhtyi työstämään maakunnallista ohjelmaa yhdessä

yhteistyökumppaneidensa kanssa. Pääyhteistyökumppanina alusta alkaen tässä prosessissa on ollut Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sotkamon kunta osallistui aktiivisesti maakunnallisen ohjelman työstämiseen ja antoi oman vahvan panoksensa prosessiin.

Keväällä 2009 rakentui ajatus käyttää maakunnallisen ohjelman työstämisessä syntyneitä ja hyväksi havaittuja yhteistyökuvioita Sotkamon kunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman edistämiseksi. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Kainuun maakunnallisen ohjelman yhteistyökumppani, tarjoutui antamaan työvoima- ja työaikaresursseja Sotkamon ohjelman luomista varten. Tästä alkoi varsinainen prosessin toteutusvaihe.

Kehittämisohjelman toteutusvaiheen arvioitiin prosessin alkaessa kestävän noin kaksi - kaksi ja puoli kuukautta. Kunnallisen ohjelman valmistumisen ”deadline” asetettiin marraskuun alkuun, jolloin ohjelman pääkokoajan yhteisöpedagogiopiskelija Heikki Väkeväinen tulee palauttaa opinnäytetyönsä, joka on Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma.

3.3 Toteutus

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma toteutus on suunniteltiin hyvin samankaltaiseksi kuin Kainuun maakunnallinenkin ohjelma. Ohjelman tukemista varten perustettiin kunnan sisällä työryhmä, jonka tarkoituksena oli koota kunnallista osaamista ja moniammatillista näkemystä Sotkamon kunnan tilanteesta.

Sotkamon tilanteesta kerättiin pääosin haastatteluiden kautta. Tähän menetelmään päädyttiin Kainuun maakunnallisesta kehittämisohjelmasta saatujen kokemusten ja tulosten perusteella. Haastattelut toteutettiin syyskuun 2009 aikana ja tilaisuuksia kertyi kaiken kaikkiaan yhdeksän kappaletta. Haastatteluihin osallistui Sotkamon kunnan nuorisotoimijoita, ala- ja yläkoulun oppilaita sekä oppilaskunnan edustajia, päiväkodin vanhempainneuvoston jäseniä, Sotkamon kunnan päihdetyöryhmä, sosiaali- ja terveystieteiden toimijoita sekä Sotkamon 4H ja seurakunnan edustajia.

Kaikki muistiinpanot haastatteluista tehtiin sähköisesti kannettavalla tietokoneella.

Nauhurien tai videokameran käyttöä ei prosessia ajatellessa harkittu. Tähän valintaan oli kaksi tärkeää syytä. Video- tai audiomateriaalin tallentaminen haastattelutilanteita ajatellen nähtiin hankalaksi ja liian tekniseksi. Lisäksi näiden laitteiden tallentaman informaation prosessointi nähtiin liian aikaa vieväksi ja monimutkaiseksi. Toinen tärkeä syy oli säilyttää haastateltavien anonymiteetti. Koska haastattelutilanteita ei taltioitu millään muulla kuin muistiinpanojen tasolla, pystyivät haastateltavat puhumaan vapaasti asioista ilman pelkoa, että heidät pystyisi myöhemmin tunnistamaan joko audio- tai videomateriaalista. Muistiinpanoja tehdessä haastateltavien ei nimiä kirjattu ylös missään vaiheessa. Näillä keinoilla pyrittiin säilyttämään haastateltavien anonymiteetti.

Kaikista Sotkamon ohjelmaa varten järjestetyistä haastattelutilaisuuksista laadittiin muistiot, jotka lähetettiin eteenpäin Sotkamon kunnan nuorisotoimenjohtajalle Marja-Maija Pyykköselle. Pyykkönen välitti kyseiset muistiot haastattelutilanteissa paikalla oleville henkilöille.

Haastattelut teemoiteltiin valtakunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman sisältöjen mukaisesti. Haastattelut muistuttivat ja etenivät osittain kuin teemahaastattelut. Jokaiseen haastatteluun oli olemassa valmis runko, jonka mukaan tilanteissa edettiin. Jos aikataulu oli erityisen tiukka haastatteluissa, käytiin tilanteessa läpi vain haastateltavien ammattialan kannalta tärkeät kysymykset. Toisaalta haastattelut muistuttivat suunnittelupalaveria, jossa etsittiin ratkaisuja Sotkamon lasten, nuorten sekä perheiden ongelmiin. Haastatteluissa oli myös tutkimushaastattelun elementtejä, mutta sellaiseksi haastattelutilanteita ei voida puhtaasti luonnehtia. Haastattelut olivat yhdistelmä kaikkia edellä mainittuja haastelumuotoja.

Haastatteluiden lisäksi ohjelmaa varten kerättiin jo olemassa olevaa materiaalia. Tämä materiaali koostui muun muassa erilaisesta tilastomateriaalista sekä kunnan omiin tarpeisiin tuotetusta aineistosta. Kokoamistyön hoitivat Sotkamon kunnan eri työntekijät.

3.4 Organisaatio ja projektin tekijät

Sotkamon kunnan kehittämisohjelman suunnittelusta ja valmistelusta päävastuussa on Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelija Heikki Väkeväinen.

Väkeväisen tehtäviin ohjelmaa koottaessa kuuluivat haastatteluiden suorittaminen, näistä tilanteista syntyneiden muistiinpanojen prosessointi sekä Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman kokoaminen ja laatiminen.

Ohjelman laadinnan tärkein vastuutaho Sotkamon kunnan taholta on ollut nuorisotoimi, joka on ollut tärkeä ohjelman koordinoija. Tämän lisäksi Sotkamon kunnan sisällä organisoitiin moniammatillinen työryhmä kunnallisen kehittämisohjelman tukemista varten. Tämän ryhmän muodostavat: Pekka Tölli - Salmelan alakoulun rehtori, Heikki Niskanen - varhaiskasvatuksen esimies/ päiväkodin johtaja, Maila Moilanen - terveydenhoitaja/Kainuun maakunta-kuntayhtymä, Sanna Nyman - nuoriso-ohjaaja Vuokatin nuorisotalo, Piia Määttä - nuoriso-ohjaaja Nuorisotalo Rientola sekä Marja-Maija Pyykkönen - nuorisotoimenjohtaja

4 VALTAKUNNALLINEN LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN KEHITTÄMISOHJELMA 2007-2011

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma pohjaa vahvasti niin valtakunnalliseen kuin myös Kainuun maakunta-kuntayhtymän ohjelmaan. Edellisen kerran näin laajaa poikkihallinnollista lapsi- ja nuorisopolitiikan kansallista linjausta on tehty vuonna 1979 kansainvälisen lasten vuoden yhteydessä. Kyseessä on Suomen ensimmäinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Laki edellyttää, että ohjelma laaditaan neljän vuoden välein. Tämä taas käytännössä tarkoittaa käytännössä sitä, että ohjelma laaditaan hallituskauden ajaksi.

Kehittämisohjelmaa on valmisteltu varsin laajasti ja poikkihallinnollisesti. Ohjelma on laadittu yhteistyössä kaikkien ministeriöiden kesken ja yhteistyössä on ollut mukana myös alue- ja paikallishallinnot, eri järjestöjä, elinkeinoelämän edustajia, lapsuus- ja nuoruustutkimuksen ammattilaisia sekä kirkollisia toimijoita. Laaja-alaisen yhteistyön tarkoituksena on ollut valmistella ohjelmaa mahdollisimman avoimesti ja synnyttää keskustelua lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista eri toimijoiden kesken.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallitus linjaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa vuosille 2007-2011, että ohjelman tavoitteena ja johtoajatuksena

on lapsi- ja nuorisoystävällisempi Suomi. Ohjelman linja perustuu niin sanottuun elämänkaaripoliittiseen näkökulmaan, jossa lapsuus nähdään osana jatkumoa kohti itsenäistä nuoruutta ja lopulta aikuisuutta. Yhtenä tärkeänä ohjelman tavoitteena on ylittää osin näkymättömiä ja osin näkyviä hallinnollisia raja-aitoja ja vahvistaa paikallisen tason moniammatillista yhteistyötä - kaikki tämä lasten ja nuorten hyväksi. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 3, 2007.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma sisältää tiivistetysti kaikki keskeisimmät lasten ja nuorten kasvuun liittyvät elämänvaiheet aina aikuisuuteen saakka. Lisäksi ohjelmaa laadittaessa on pyritty huomioimaan perheiden ne tarpeet ja haasteet, joita he kohtaavat tavallisessa arjessaan, mutta myös yllättävissä kriisitilanteissa. Seuraavissa luvuissa 4.1-4.9 käydään läpi tiivistelmän omaisesti valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman luvut 4-12, jotka ovat julkaisun keskeisintä sisältöä.

4.1 Moninaisuus ja yhdenvertaisuus

Moninaisuus ja yhdenvertaisuus ovat lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman kulmakiviä. Lapsi- ja nuorisopolitiikan yhdenvertainen toteuttaminen vaatii, että lapset ja nuoret nähdään moninaisena, mutta silti samanarvoisena joukkona. On kuitenkin olemassa suuri riski, etteivät edellä mainitut tavoitteet toteudu. Riskiryhmään kuuluvat etenkin maahanmuuttajat, romanit, alkuperäiskansa saamelaiset, seksuaaliset vähemmistöt sekä eri tavalla vammaiset lapset ja nuoret.

Syrjinnän ehkäisemisen on yksi tärkeimmistä moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta tukevista toimista. Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perustella. Syrjintä on aina vakava loukkaus yksittäistä ihmistä tai hänen edustamaansa ryhmää kohtaan. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tarkoituksena on kehittää sekä edistää suvaitsevaisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä vähentää syrjintää sen kaikissa muodoissa niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin parissa.

Lapsilla ja nuorilla on oikeus omaan kulttuuriin ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Suomen

perinteisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten sekä maahanmuuttajalasten ja -nuorten mahdollisuudet ylläpitää omaa kieltään ja kulttuuriaan vaihtelevat valtavasti. Nuorten aktiivisen kansalaisuuden edellytykset liittyvät omien mahdollisuuksien, oikeuksien ja velvollisuuksien tiedostamiseen ja vahvistamiseen. Kaikenlaisen oman kulttuurin vaalimista ja kehittämistä tukevaa toimintaa on tuettava kaikin mahdollisin tavoin. Lisäksi eri vähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten syrjäytymistä tulee ehkäistä kohdennetuin toimenpitein, muun muassa kehittämällä nuorten työpajatoimintaa.

4.2 Luovuuden Suomi

Lapsuus ja nuoruus ovat innovatiivisuuden lähde. Luova ympäristö synnyttää hyvinvointia sekä uusia tapoja hahmottaa ja kehittää yhteiskuntaa. Lapsille ja nuorille on tarpeen antaa välineitä ja kanavia itsensä monipuoliseen toteuttamiseen. Näin he pääsevät osalliseksi kulttuuristamme ja kulttuuriperinnöstämme. Tämä pitää olla mahdollista jokaiselle lapselle riippumatta missä hän asuu tai mitkä hänen sosiaaliset tai taloudelliset taustansa ovat. Lapsen ja erityisesti nuoren kasvamisessa korostuu persoonallisen identiteetin hakeminen ja muodostaminen. Taide- ja kulttuuriperintö ovat tärkeä osa tätä prosessia.

Koti, järjestöt ja muuta erilaiset sosiaaliset vertaisryhmät, varhaiskasvatuksen toiminnot ja koulu tarjoavat mahdollisuuksia erilaiseen luovaan ilmaisuun ja sen harrastamiseen. Voidaankin katsoa, että edellä mainitut yhteisöt ovat vastuussa lapsen ja nuoren luovuuden, ajattelukyvyn sekä lahjakkuuden kehittymisestä. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma katsoo, että näiden kasvatustahojen toiminnan tukeminen ja kehittäminen ovat ensi arvoisen tärkeitä. Erityistukea on annettava kulttuuri-, taide- ja tiedekasvatukselle. Myös laadukkaat kirjastopalvelut ovat tärkeä osa luovan ja innovatiivisen lapsen kasvua. Nämä palvelut on turvattava kaikkialla Suomessa.

Perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Perusta luonnontuntemukselle, kestävien kulutus- ja toimintatapojen omaksumiselle sekä luontoharrastukselle luodaan kodin ohella niin varhaiskasvatuksen kuin perusopetuksen puolella. Tällä hetkellä ympäristökasvatus kouluissa on vielä vähäistä, mutta sen määrä tulee lisääntymään tulevaisuudessa.

Kehittämishojelman tavoitteena on, että jokaisesta lapsesta ja nuoresta kasvaisi vastuullinen, kestäviin elämäntapoihin sitoutunut kansalainen, jolla on tietoisuus omien valintojensa merkityksestä omalle ja muiden hyvinvoinnille. Tarkoitus on, että jokainen aikuiseksi kasvava nuori olisi ympäristötietoinen ja ymmärtäisi omien kulutustottumusten yhteyden luonnon monimuotoisuuteen.

4.3 Digitaalinen sukupolvi

Tämän päivän lapsia ja nuoria voidaan kutsua digitaaliseksi sukupolveksi, jonka tiedot ja taidot ylittävät monissa tapauksissa heidän vanhempiensa taidot digitaalisen viestintien käytössä. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishojelmaa laadittaessa ollaan pyritty ottamaan huomioon eri mediaympäristöjen vaikutus lasten ja nuorten arkipäivän elämään. Lapset ja nuoret omaksuvat helposti uusia asioita, tämä pätee myös tietoteknisiin laitteisiin. Digitaalisten viestimien kautta avautuu maailma, joka on jo monen lapsen ja nuoren arkitodellisuuttaan.

Lasten ja nuorten kehityksen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että he oppivat lukemaan eri medioita oikealla tavalla. Medialukutaidot ovat keskeisiä taitoja nykypäivän lapsille ja nuorille, sillä digitalisoitunut sukupolvi elää keskellä monitahoista mediamaailmaa ja oppii tekemällä. Tähän he tarvitsevat kuitenkin aikuisten tukea, turvaa sekä opastusta.

Nopeasti kehittyvä mediaympäristö haastaa niin mediatoimijat, vanhemmat, opettajat kuin viranomaiset. Yhteistä kaikille mediaympäristöille on se, että niiden sisältö voi olla niin myönteistä kuin kielteistäkin. Pahimmillaan lapset ja nuoret voivat altistua mediaympäristöissä siten, että syntyy haitallisia riippuvuuksia ja arvoväärityksiä. Esimerkiksi pornografinen ja väkivaltainen sisältö on lapsen ja nuoren kehityksen kannalta erittäin haitallista. Lisäksi media voi aiheuttaa varsinkin pienissä, mutta myös isommissa lapsissa pelkoja, jotka voivat johtaa erilaisiin ahdistustiloihin tai vakavampiin mielenterveydellisiin ongelmiin. Lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisen tukea ja turvaa.

Medialukutaidot ja niiden soveltaminen käytäntöön ovat tärkeässä roolissa lasten ja nuorten kansalaistaitojen sekä aktiivisen osallistumisen kehittämisessä. Olennaisena osana medialukutaitoihin kuuluu, että lapset ja nuoret pääsevät toteuttamaan itseään eri

medioiden kautta valvotusti. Esimerkiksi median välittämien yksipuolisten sukupuoliroolimallien ja ulkonäkökeskeisyyden suhteellistaminen vaatii lapsilta ja nuorilta erityisiä valmiuksia. Ohjelman tavoitteena on, että lasten ja nuorten medialukutaitoja ryhdytään kehittämään jo varhaisessa vaiheessa varhaiskasvatuksen ja alakoulujen puolella. Lisäksi kehittämisohjelma tähtää vanhempien ja muiden kasvattajien mediataitojen kehittämiseen ja eteenpäin viemiseen.

4.4 Laajaan osallistumiseen ja yhteisöllisyyteen

Nuorisolaki, joka astui voimaan vuonna 2006, velvoittaa kuntia järjestämään alle 18-vuotialle mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Kaiken tämän lisäksi laki velvoittaa, että lapsia ja nuoria tulee kuulla heitä koskevissa asioissa. (Nuorisolaki 2006.) Tämä on laajan osallistumisen ja yhteisöllisyyden perusta. Kehittämisohjelman tavoitteena on että vuoden 2010 loppuun mennessä kaikissa Suomen kunnissa on 5-17-vuotiaiden vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, joka toimii lasten ja nuorten ikäkausien mukaisesti.

Perusopetuslaissa säädetään, että koululla voi olla sen oppilaista muodostettu oppilaskunta. Sen järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä. Käytännössä koulut voivat jäädä eriarvoiseen asemaan oppilaskuntatoiminnan kehittämisessä. Tavoitteena on että jokaisessa Suomen peruskoulussa ja toisen asteen oppilaitoksessa olisi toimiva ja aktiivinen oppilaskunta. (Perusopetuslaki 1998.)

Enemmistö 15-29 vuotiaista kannattaa äänioikeusikärajan laskemista 16 vuoteen. Noin joka kolmas nuori pitää ajatusta hyvänä kunnallisvaalien kohdalla. Eduskunta-, presidentin- ja eurovaalien kohdalla kannatus on pienempää. Alle 18-vuotiaat kannattavat ikärajan laskemista enemmän kuin äänioikeusrajan saavuttaneet henkilöt. Kehittämisohjelma rohkaisee valtiota, kuntia ja seurakuntia selvittämään eri äänestysikärajojen tarkistamista, jotta nuoret pääsisivät kiinni aktiiviseen kansalaisuuteen jo nuorena.

4.5 Perheiden tukeminen

Lapsen ja nuoren hyvän elämän perusta on turvallinen ja toimiva perhe. Nykypäivänä

perheet ovat mitä monimuotoisempia ja erilaisia kuin muutama vielä vuosikymmen sitten. Erityisesti uusioperheiden määrä on lisääntynyt. Kun perheessä ilmenee ongelmia ja ristiriitoja, ne yleensä heijastuvat lasten ja nuorten käyttäytymiseen. Yhteiskunnan tehtävä on huolehtia kaikista ja kaikenlaisista perheistä. Jokainen lapsi ja aikuinen on aivan yhtä tärkeä ja arvokas. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman yksi tärkeimmistä päämääristä on löytää keinoja perheiden arjen hyvinvoinnin edistämiseen sekä perheiden tukemiseen kriisitilanteissa.

Perheen perustaminen ja lasten saaminen ovat haastavia kokemuksia, erityisesti nuorille ihmisille. Monelle täysi-ikäiselle tai sitä lähestyvälle nuorelle parisuhde ja oman perheen perustaminen ovat ajankohtaisia asioita. Nuoret perheet tarvitsevat erityisesti yhteiskunnan tukea ja turvaa uudessa ja haastavassa tilanteessa.

Perhepalveluiden tarkoitus on auttaa ja tukea vanhempia lasten ja nuorten kasvatustyössä sekä antaa apua ja neuvoja. Yksi esimerkki näistä palveluista ovat äitiys- ja lastenneuvolat, jotka tarjoavat palveluitaan lasten kehityksen turvaamiseksi. Neuvolatoiminta on kehittynyt viime vuosina yhä perhekeskeisempään suuntaan ja sen tarkoitus on tukea koko perhettä. Lapsiperheet tarvitsevat yhä enemmän yksilöllistä tukea ja neuvolatoiminta onkin kehittymässä siihen suuntaan. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma tähtää siihen, että perhepalveluita kehitettäisiin kohti perheystävällisempää suuntaa.

Suomalaisten perheiden toimeentuloerot ovat kasvaneet viime vuosikymmenien aikana. Heikommin toimeentulo on kehittynyt pienten lasten perheillä, yksinhuoltajilla sekä monilapsisilla perheillä. Nämä asiat ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että lapsiperheillä esiintyy muita kotitalouksia enemmän maksuvaikeuksia asumismenoissa. Kehittämissuunnitelman tarkoituksena on löytää keinoja, joilla tukea vähävaraisten perheiden arkea.

4.6 Varhainen puuttuminen ja erityisryhmien tuki

Perheiden nykypäivän ongelmat ovat mitä moninaisemmat ja moni perhe on avun tarpeessa. Perheiden ongelmien varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen ovat tärkeää perheiden kasvatustyötä tukevaa toimintaa. Tätä työtä tulee tehdä kuitenkin

oikein, osallisuuden ja keskustelun periaatteita kunnioittaen myös silloin, kun herää epäilyt esteen perheen olosuhteissa tai arjessa kaikki ole aivan kohdallaan.

Perheiden tukemiselle voi olla useita erilaisia syitä. Näitä voivat olla vanhemmuuden mallien puuttuminen, taloudelliset vaikeudet, sosiaalinen eristäytyneisyys tai epäterveet ja ongelmalliset elämäntavat. Usein jo keskustelulla ja vuorovaikutuksella voidaan tukea kasvatustyötä hyvin paljon, vaikka itse ongelmat eivät ratkeaisikaan.

Päihde- ja mielenterveysongelmat sekä perheväkivalta aiheuttavat perheissä usein kierteen jolla on vaikutuksia lapsen ja nuoren hyvinvointiin. Varhainen puuttuminen perheen ongelmiin estää monesti tilanteen kärjistymisen siihen pisteeseen, että on otettava käyttöön lastensuojelu ja muut puuttumisen raskaimmat keinot. Lastensuojelun asiakkailla on todettu aikuisena olevan keskimääräistä enemmän psyyke- ja päihdeongelmia. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma pyrkii muun muassa lisäämään moniammatillista yhteistyötä sekä lisäämään eri tahojen valmiuksia puuttua lasten ja nuorten ongelmiin esimerkiksi lastensuojeluilmoituksella.

Koulu- ja vertaiskiusaaminen ovat yksilön kehitykseen ja hyvinvointiin negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä. Eri viestintäteknologiset välineet mahdollistavat kiusaamisen myös kouluympäristön ulkopuolella. Kehittämissuunnitelman linja vertaiskiusaamisen, fyysisen ja seksuaalisen väkivallan tai niillä uhkailun suhteen on, että tällaisissa tapauksissa tulee sovelletaan varhaisen puuttumisen mallia heti kun jotain havaitaan.

Luki- ja muiden oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen ja niihin oikealla tavalla puuttuminen luovat pohjan lapsen tasapainoiselle kehitykselle ja kasvuun. Erilaiset oppimisvaikeuksia voidaan nykyisin tunnistaa jo varsin varhaisessa lapsen kehitysvaiheessa.

Lastensuojelun toimintaedellytysten turvaaminen on tärkeää koko yhteiskunnan kannalta. On huolehdittava siitä, että sosiaalityöntekijöitä on yhteiskunnan tarpeisiin nähden riittävästi. Näin voidaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmiin puuttua sekä ennaltaehkäisevä työ on mahdollista toteuttaa laajasti ja laadukkaasti.

4.7 Kaikkien nuorten saaminen koulutukseen ja työelämään

Työ ja sen tekeminen on merkittävä osa elämää. Opiskelu ja työ tuovat säännönmukaisuutta nuoren päivärhythmiin ja elämään. Nuorella, jolla ei ole ammatillista koulutusta, on suurempi riski jäädä työttömäksi ja työelämän ulkopuolelle kuin koulutuksen saaneella nuorella. Työelämästä tai opiskelusta syrjäytynyt nuori on usein vaarassa syrjäytyä koko yhteiskunnan ulkopuolelle. Liian moni nuori jää pelkän peruskoulutuksen tai yleissivistävän koulutuksen varaan. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma pyrkii omalta osaltaan lisäämään eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja estämään nuorten syrjäytymistä koulutuksesta ja työelämästä.

Yhtenä kehittämissuunnitelman tavoitteena on löytää keinoja saada jokainen nuori suorittamaan vähintään toisen asteen tutkinto. Tällä tavoin toivotaan, että nuori pääsee mukaan työelämään tai innostuu korkea-asteen tutkinnon suorittamisesta. Jokainen nuori ansaitsee päästä koulutuksen pariin ja sitä kautta työelämään.

Koulutusjärjestelmä on muuttumassa koko ajan joustavammaksi ja se vaatii yksilöllistä sekä henkilökohtaista ohjaamista. Osa koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneistä nuorista jää vaille näitä ohjauspalveluita. Näitä palveluita kehitetään koko ajan parempaan suuntaan ja vastaamaan ajan haasteita.

Nuorten työpajatoimintaa on noin puolessa Suomen kunnissa. Toiminta halutaan laajentaa koko maata kattavaksi. Työpajatoiminta tarjoaa mahdollisuuden muun muassa ohjattuun ja tuettuun työntekoon sekä koulutuksen loppuunsaamiseen. Tällä hetkellä on kehitteillä useita menetelmiä, joiden ideana on tavoittaa mahdollisimman moni nuori jolla on ongelmia koulutuksen kanssa.

Työelämä ja sen pelisäännöt ovat monelle nuorelle vieraita asioita. Monet nuoret valmistuvat usein oppilaitoksista omaten vahvan teoriapohjan, mutta käytännön kokemukset ja tekeminen ovat heille vieraita asioita. Monet nuoret kaipaavatkin lisää tietoa työelämään liittyvistä oikeuksista ja velvoitteista. Työelämään astuvalle nuorelle on tarjottava hyvä ja kattava työhön perehdytys. Toimenpiteitä tämän asian suhteen tekemässä ollaan jo tekemässä. Esimerkiksi työelämätietyden opetusta perusopetuksen

yläluokilla, lukiokoulutuksessa sekä ammatillisessa peruskoulutuksessa ollaan lisäämässä. Kehittämishjelma on vahvasti tämän tukemisen ja kehityksen kannalla.

4.8 Terveyden edistäminen ja terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen

Terveen kehityksen perusta luodaan lapsuudessa ja nuoruudessa. Tärkeitä terveyttä edistäviä tahoja ovat koti sekä lapsen ja nuoren muut kehitysympäristöt, kuten varhaiskasvatus, koulu, muut oppilaitokset ja vapaa-ajan ympäristöt kavereineen. Terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen on keskeinen osa terveyden edistämistä.

Perusterveydenhuollon palveluista lasten ja nuorten kannalta merkittävimpiä ovat äitiys- ja lastenneuvolan sekä kouluterveydenhuollon ja opiskelijaterveydenhuollon eri palvelut. Terveyserojen vähentämiseksi ehkäiseviä palveluja on kohdennettava niihin ryhmiin, jotka ovat eniten niitä tarvitsevat. Kehittämishjelman tavoitteena on, että alle 29-vuotiaiden lasten ja nuorten terveyspalvelut olisivat kaikkialla Suomessa ohjeistusten edellyttämällä tasolla.

Oppilashuollon tarkoitus on edistää oppimista, niin psyykkistä kuin fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. Oppilas- ja opiskelijahuolto on osa perheiden kasvatusvastuun sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemista. Eri ammattilaisten tehtävä on edistää kaikenlaista hyvinvointia, kehitystä ja kasvua. Palveluiden saatavuudessa on kuitenkin suuria alueellisia eroja. Kehittämishjelman tarkoituksena on löytää keinoja ja apuvälineitä kaventaa näitä eroja. Yhteistyön lisääminen on tässäkin yhteydessä avainasemassa.

Alle puolet kouluikäisistä pojista ja alle kolmasosa tytöistä liikkuu viikoittain riittävästi. Liikunnan puutteen aiheuttamat terveysongelmat tulevat esiin viimeistään aikuisena. Lasten ja nuorten epäterveellisillä ruokailutottumuksilla on vakavia seurauksia. Yhä suurempi määrä nuorista on ylipainoisia ja huonokuntoisia. Lasten päivittäisen liikunnan edistämisessä tärkeässä asemassa ovat muun muassa päivähoito ja koulu. Kehittämishjelman tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten liikkumista niin varhaiskasvatuksen kuin peruskoulujen tasolla. Hyvänä tavoitteena olisi, että jokainen lapsi liikkuisi vähintään tunnin joka päivä.

Hyvä mielenterveys on kiistan osa laadukasta elämää. Lasten ja nuorten mielenterveyttä tukevat turvallinen ja toimiva perhe, toimivat ja läheiset ihmissuhteet, mielenterveysongelmien ehkäisy, varhainen hoitoon ohjaaminen sekä korkea tasoinen hoito. Neljäs osalla opiskelijoista on jonkin asteisia mielenterveysongelmia. Tämän lisäksi itsemurha on 15-25-vuotiaiden nuorten toiseksi yleisin kuolinsyy Suomessa. Näiden tulosten valossa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuutta ja toimivuutta.

Seksuaaliterveyden edistäminen on olennainen osa nuorten terveyden edistämistä. Seksuaalisuus on lähtökohtaisesti myönteinen asia. Seksuaaliterveyden edistämässä terveystiedon opetuksen sekä kouluterveydenhuollon laatu ja riittävyys ovat tärkeitä. Tavoitteena onkin, että seksuaalikasvatus sisältyisi tulevaisuudessa kaikkeen kasvatusta ja opetustoimintaan ja että se tavoittaisi kaikki lapset ja nuoret.

Alkoholin kokonaiskulutus on ollut kasvussa koko 2000-luvun. Nuorten tupakointi ja alkoholinkäyttö ovat kuitenkin viime aikoina olleet laskussa. Päihteet ovat vakava uhka lasten ja nuorten kasvun kannalta. Vanhempien runsas päihteiden käyttö on vaaratekijä kaikenikäisten lasten kehitykselle. Kehittämisohjelman tavoitteena on saada päihteiden käyttö vähenemään lasten ja nuorten keskuudessa sekä ehkäistä niiden haittavaikutuksia kaikissa ikäryhmissä.

4.9 Asuminen ja yhdyskuntasuunnittelu

Yhdyskunnan ja ympäristön suunnittelu näkyy meidän joka päiväisessä arjessa ja se vaikuttaa meihin kaikkiin - myös lapsiin ja nuoriin. Hyvin suunniteltu ympäristö on niin turvallinen kuin viihtyisä. Tämä tekee mahdolliseksi luovan ja kannustavan leikkimisen sekä sosiaalisen kanssakäymisen. Toimiva ja hyvin suunniteltu ympäristö kannustaa asukkaitaan toiminnallisuuden ja liikunnallisuuden pariin sekä tarjoaa siihen virikkeitä. Kaavoituksella ja rakentamisella voidaan vaikuttaa niin ympäristön turvallisuuteen kuin viihtyisyyteen.

Suunniteltaessa elinympäristöjä lasten, nuorten ja lapsiperheiden tarpeisiin olisi tärkeää ottaa huomioon, että ympäristö olisi leikkisä ja turvallinen. Nämä seikat tulisi ottaa huomioon kun suunnitellaan ja rakennetaan muun muassa päiväkotien ja koulujen

pihoja. Kehittämishjelma näkee tarpeelliseksi, että yhdyskuntasuunnittelussa otettaisiin huomioon lasten ja nuorten ääni sekä heidän asiantuntijuutensa.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma ottaa myös kantaa lapsiperheiden asumiseen ja niihin oloihin missä lapset sekä nuoret kasvavat. Ohjelma linjaa että lapsiperheiden asumismenoja tulee alentaa ja lisätä perheiden asumisväljyyttä. Näihin tavoitteisiin päästään edistämällä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamista erityisesti pääkaupunkiseudulla ja uudistamalla yleistä asumistukea nykytilannetta vastaavaksi.

4.10 Valtakunnallisen kehittämishjelman sisällöistä

Edellisissä kappaleissa läpi käydyt teemat nousevat esille valtakunnallisesta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelmasta ja kyseiset luvut ovat ohjelman ydinsisältöä. Nämä ydinsisällöt on tarkoitettu toteutettaviksi käytännössä. Yksi keskeisimmistä valtakunnallisen kehittämishjelma teemoista on se, että ohjelma pyrkii murtamaan perinteistä sektoripohjaista ajattelutapaa. Ohjelma pyrkii tuomaan sektoriajattelun tilalle moniammatillisen yhteistyön ajattelutapaa. Moniammatillisuus ja sen edistäminen näkyy vahvasti kehittämishjelman keskeisissä sisällöissä.

Valtakunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelman sisältöjä laadittaessa ollaan pyritty ottamaan huomioon se seikka, että kehittämishjelma on tarkoitettu sovellettavaksi esimerkiksi niin Helsingissä, Ivalossa kuin Sotkamossa. Valtioneuvoston ohjelma on pyrkinyt ottamaan huomioon kaikki lasten, nuorten ja perheiden elämään keskeisesti vaikuttavat tekijät.

Paikallisia sovelluksia valmisteltaessa ja laadittaessa tulee kehittämishjelman sisällöt käydä läpi huolella ja sisältöjen soveltuvuutta paikallisiin oloihin täytyy todella pohtia. Kehittämishjelma ei ole mikään ohjekirja, kuinka asiat tulisi tehdä, vaan ohjelma on tarkoitettu paikallisen sovelluksen laatimisen tukemiseksi. Kehittämishjelmaan ollaan vain pyritty kasamaan lapsen ja nuoren elämään keskeisesti kuuluvat osa-alueet. Paikallisissa ohjelmissa on mahdollisuus nostaa esille alueen erityisominaisuudet ja ne haasteet, jotka ovat ajankohtaisia alueella.

5 KUNTATIETOA SOTKAMOSTA

Sotkamo on noin 10 700 asukkaan kunta, joka sijaitsee Kainuun maakunnan eteläosassa. Perheitä kunnassa oli vuoden 2007 loppuun mennessä 3 027 ja alle 29-vuotiaita lapsia ja nuoria asukasluvusta noin kolmannes. Kunnan väestörakenne on suhteellisen normaali verrattuna valtakunnalliseen keskitasoon. Sotkamo on ainoana kuntana Kainuussa pystynyt jonkin verran kasvattamaan väkilukuaan 2000-luvulla. Tästä huolimatta väestö ikääntyy vauhdilla Sotkamossa niin kuin muuallakin Kainuussa.

Kunnan elinkeinorakenne pohjautuu vahvasti matkailuun ja Sotkamo on tunnettu turistikohde niin Suomessa kuin ulkomailla. Erityisesti Vuokatin laskettelukeskus sekä Katinkullan lomakeskus vetävät alueella vieraita ympäri maailmaa. Matkailun lisäksi kunta elää pienteollisuudesta sekä muutamasta suuremmasta teollisuuden yrityksestä. Näistä merkittävin on Talvivaaran kaivos.

Sotkamon kunta on ollut osa valtakunnallista Kainuun maakuntahallintokokeilua vuodesta 2004. Kokeilussa siirretään kunnallista, mutta myös valtiollista päätäntävaltaa ja tehtäviä maakunta-kuntayhtymälle. Sotkamon kunta vastaavaa ainoastaan perusopetukseen, kansalaisopistoon sekä tekniseen, elinkeinoon ja ympäristötoimeen liittyvistä kysymyksistä.

Kainuulaiset perheet, lapset ja nuoret voivat tilastojen valossa hieman valtakunnallista keskiarvoa huonommin. Mielenterveydellisiä ongelmia oli koko maan lapsiväestöllä vuonna 2007 14,1 promillella, kun taas Kainuun vastaava luku oli 21,9 promillea. Kainuussa mielenterveydellisistä ongelmista kärsi puolikertainen määrä lapsia ja nuoria kuin maassa keskimäärin. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oli vuotena 2007 Kainuun alueella 0-17-vuotiaita lapsia ja nuoria 6,1 prosenttia, kun taas koko massa vastaava luku oli 5,3 prosenttia.

Edellä mainittuja tilastoja tarkasteltaessa kainuulaisten lasten, nuorten ja perheiden tilanne näyttää valtakunnalliseen tasoon verrattuna hieman synkemmältä. Tällaiset indikaattorit ovat kuitenkin melko epätarkkoja kuvatessaan lasten ja nuorten elinoloja.

Erot Kainuun ja valtakunnan tasolla ovat loppuen lopuksi hyvin minimaaliset ja niitä pystytään selittämään esimerkiksi palvelurakenteiden painopisteillä. Voi olla mahdollista että Kainuussa puututaan muuta maata tehokkaammin lasten ja nuorten mielenterveysongelmiin ja tämä voi selittää 7,8 promillen heiton nuorten mielenterveysongelmissa. Mikään ei kuitenkaan viittaa siihen, että sotkamolaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnissa olisi mitään merkittäviä ongelmia.

6 SOTKAMON LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN KEHITTÄMISOHJELMA 2009-2011

Seuraava luku ja sen alaluvut käsittävät Sotkamon kunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuosiksi 2009-2011. Kehittämisohjelma on Väkeväisen opinnäytetyöraportin keskeisintä sisältöä ja on dokumentointi opinnäytetyön toiminnallisesta osuudesta eli produktista. Produkti on laadittu yhteistyössä Sotkamon kunnan edustajien ja sotkamolaisten nuorten kanssa.

Sotkamon kunnallisessa kehittämisohjelmassa on nähtävissä tiettyjä elementtejä palvelustrategia-tyylisestä ajattelusta, mutta kunnallista kehittämisohjelmaa laadittaessa tämä ei ole ollut näkökulmana. Ohjelma on saanut muotonsa niistä materiaaleista, joita ohjelmaa varten on tuotettu. Osittain palvelustrateginen ajattelutapa ja lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisen idea ovat sekoittuneet toisiinsa sotkamolaisessa versiossa. Yksi keskeisimmistä syistä palvelustrategisen näkökulmaan vahvaan esillä olemiseen ja sen nousemiseen kehittämisohjelman sisällöistä on todennäköisesti se, että kunnallisten työntekijöiden ajatusmaailmaan on iskostunut palvelustrateginen ajattelutapa. Tämä palvelustrateginen ajattelu puolestaan heijastuu kaikessa heidän työskentelyssään ja haastatteluiden kautta tämä näkökulma on löytänyt tiensä Sotkamon kunnalliseen kehittämisohjelmaan.

Sotkamolainen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on kunnallinen sovellus valtakunnallisesta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta paikallisilla painotuksilla ja näkökulmilla - ohjelmassa on selkeä paikallinen vire. Sotkamon kunnallinen kehittämisohjelma rakentuu kuitenkin niin, että

valtakunnallisen kehittämisohjelman pohjapiirrokset ovat selvästi näkyvillä.

Vaikka Sotkamon kehittämisohjelma perustuu valtakunnalliseen ohjelmaan, ei sen sisältöjä olla lähdetty kopioimaan suoraan paikalliseen versioon. Kehittämisohjelman keskeisimpien sisältöjen soveltuvuutta paikallisiin oloihin ollaan pyritty arvioimaan mahdollisimman laajasti. Tämän vuoksi kunnallisessa versiossa painottuvat alueen kehityksen ja tulevaisuuden kannalta tärkeät sisällöt.

6.1 Johdanto

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on rantautunut Kainuuseen ja Sotkamoon. Käsissäsi on ensimmäinen versio Sotkamon kunnan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta, mutta mikä on oikeastaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma ja mihin se tähtää?

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma (LaNuPo) on valtioneuvoston 13. joulukuuta 2007 hyväksymä ohjelma, joka linjaa Matti Vanhasen II hallituksen tavoitteet lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi kuluvalle hallituskaudella. Kehittämisohjelmaa on valmisteltu muun muassa eri ministeriöiden, alue- ja paikallishallinnon, järjestöjen ja kirkollisten toimijoiden yhteistyönä. Ohjelman tavoitteena on lapsi- ja nuorisoystävällisempi Suomi.

Valtioneuvoston kehittämisohjelman tarkoituksena on luoda hahmotelmia ja malleja läänien sekä kuntien nuorisopolitiikkaa varten. Tämän lisäksi tarkoituksena on tarjota apua ja neuvoja ohjelman toteuttamista varten. Kyseessä on varsin laaja-alainen ohjelma, jollaista ei olla Suomessa aikaisemmin nähty.

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tarkoitus on linjata Sotkamon kunnan lasten ja nuorten elinolojen kehittämistarpeet vuosille 2009 - 2011. Sotkamon ohjelman sisältö pohjaa vahvasti valtakunnalliseen kehittämisohjelmaan kuin myös Kainuun maakunta-kuntayhtymän laatimaan koko Kainuuta koskevaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan.

Kuitenkin Sotkamon ohjelma lähtee kunnan omista lähtökohdista sekä kehittämistarpeista.

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on laadittu yhteistyössä Sotkamon kunnan edustajien sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun (HUMAK) kanssa. Päävastuussa kehittämisohjelman ensimmäisestä version kokoamisesta on Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelija Heikki Väkeväinen. Kehittämisohjelman kokoaminen ja laatiminen toimivat samalla Väkeväisen opinnäytetyönä. Väkeväinen opiskelee Haapaveden kampuksella kansalaistoiminnan ja nuorisotyönkoulutusohjelmassa. Sotkamon kunnan puolelta yhteistyössä mukana ovat olleet Salmelan alakoulun rehtori Pekka Tölli, varhaiskasvatuksen esimies ja päiväkodin johtaja Heikki Niskanen, terveydenhoitaja Maila Moilanen, nuoriso-ohjaajat Sanna Nyman ja Piia Määttä sekä nuorisotoimenjohtaja Marja-Maija Pyykkönen. Tämän lisäksi taustatukea ohjelman valmisteluun on antanut HUMAKin tutkimus- ja kehityspäällikkö Pekka Kaunismaa. Kaunismaa on ollut luomassa Kainuun maakunta-kuntayhtymälle maakunnallista versiota lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta. Tämän lisäksi Kaunismaa on laatinut kehittämisohjelman Ylivieskan kunnalle.

6.2 Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011

Vuoden 2007 nuorisolaki määrittelee nuorisopolitiikan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseksi (2 §) ja keskeiseksi keinoksi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman (4 §). Valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma linjaa nuorisopolitiikan valtakunnalliset kehityslinjat vuosiksi 2007-2011. Jatkossa ohjelma laaditaan neljän vuoden välein kuten laki edellyttää. Tämä taas tarkoittaa käytännössä sitä, että ohjelma laaditaan aina hallituskauden ajaksi.

Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan on koetettu tiivistäen sisällyttää kaikki ne keskeisimmät lasten ja nuorten kasvuun liittyvät elämänvaiheet. Ohjelma kulkee lapsen ja nuoren mukana aina aikuisuuteen saakka. Tämän lisäksi ohjelmaa laadittaessa on pyritty huomioimaan myös ne perheiden tarpeet sekä haasteet, joita he kohtaavat tavallisessa arjessaan,

mutta myös epätavallisissa kriisitilanteissa.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tavoitteena on kehittää lasten, nuorten sekä heidän perheidensä hyvinvointia. Tämän lisäksi kehittämisohjelma pyrkii kehittämään eri vapaa-ajan toimijoiden, varhaiskasvatuksen ja koulujen, terveydenhuollon, sosiaali- sekä kulttuuripalveluiden mahdollisuuksia tuottaa hyviä palveluita ja tätä kautta hyvää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Kaiken kaikkiaan ohjelman tarkoituksena on, että jokainen lapsi saisi kasvaa tasapainoiseksi nuoreksi ja lopulta itsenäiseksi aikuiseksi.

Valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma lähestyy lasten ja nuorten elämään varsin laajasti. Ohjelma ottaa kantaa lasten ja nuorten moninaisuuteen sekä yhdenvertaisuuteen, luovuuteen kaikissa sen eri muodoissa sekä tietoteknistyneeseen yhteiskuntaan, jossa lapset ja nuoret kasvavat. Tämä lisäksi ohjelma kannustaa lapsia ja nuoria osallistumaan omien asioidensa eteenpäin viemiseen ja tätä kautta laajaan yhteisöllisyyteen. Perheiden kokonaisvaltainen tukeminen, varhainen puuttuminen ongelmiin sekä erityisryhmien tuki ovat keskeisessä osassa valtakunnallisessa ohjelmassa. Kehittämisohjelma näkee tärkeäksi syrjäytymistä ehkäiseväksi toimeksi kaikkien nuorten saamisen vähintään toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ja tätä kautta työelämään. Myös terveyden edistäminen sekä terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen ovat valtioneuvoston ohjelmassa nostettu tärkeiksi seikoiksi. Lisäksi asumisen tukeminen ja yhdyskuntasuunnittelu kohti lapsi- ja nuorisoystävällisempää suuntaan koetaan kehittämisohjelmassa tärkeäksi.

6.3 Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman taustoja

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on laadittu yhteistyössä Sotkamon kunnan ja Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteistyönä vuosille 2007-2011. Taustalla on valtioneuvoston kehittämisohjelma sekä Kainuun maakunta-kuntayhtymän vastaava. Sotkamon kunnan ohjelma rakentuu niille pohjapiirroksille, joita valtioneuvoston laajapohjainen yhteistyö on tuottanut. Yhdenmukaisuus niin paikallisen kuin valtakunnallisen ohjelman välillä on

ensiarvoisen tärkeä.

Kehittämishjelman työstäminen alkoi syksyllä 2008, jolloin Kainuun maakuntakuntayhtymä ryhtyi valmistelemaan maakunnallista ohjelmaa yhdessä Kainuun kuntien ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Sotkamon kunta osallistui tähän työskentelyyn aktiivisesti ja toi oman panoksensa ohjelman valmistumista ajatellen.

Keväällä 2009 syntyi ajatus käyttää maakunnallisen ohjelman luomisessa syntyneitä yhteistyökuviota Sotkamon kunnallisen kehittämishjelman luomiseksi. Kainuun maakunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelman pääyhteistyökumppani Humanistinen ammattikorkeakoulu tarjosi omia resurssejaan Sotkamon ohjelman kokoamista varten. Kehittämishjelman laatimista ja tukemista varten perustettiin kunnassa moniammatillinen työryhmä, jonka tarkoitus oli koota sotkamolaista tietotaitoa ja laaja-alaista näkemystä lasten ja nuorten elinoloista. Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelman ensimmäinen versio vuosiksi 2009-2011 valmistui syksyn 2009 aikana.

Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma määrittelee pääsääntöisesti lasten olevan alle 18-vuotiaita ja nuorten 18-28-vuotiaita henkilöitä. Määritelmät menevät jokseenkin päällekkäin lapsuuden ja nuoruuden nivelvaiheissa 13-17 ikävuosien aikana. Kesäkuussa 2009 Sotkamon kunnassa oli asukkaita 10 743 ja tästä asukasmäärästä alle 29-vuotiaita oli karkeasti ottaen yksi kolmasosa. Kehittämishjelma koskettaa näin ollen suorasti joka kolmatta ja välillisesti lähes jokaista sotkamolaista. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelman toteuttaminen tapahtuu yli sektorirajojen ja yhteinen keskustelu ohjaa vuorovaikutusta sekä vastuutahojen määrittelyä.

6.4 Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma 2009-2011

6.4.1 Moninaisuus ja yhdenvertaisuus

Tausta

Lapsi- ja nuorisopolitiikan yhdenvertainen toteutuminen vaatii näkemään lapset ja nuoret moninaisena joukkona. On kuitenkin riski ettei yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys toteudu lasten että nuorten keskuudessa. Erityisen suuri riski kohdistuu maahanmuuttajaryhmiin, seksuaalisiin vähemmistöihin ja vammaisiin. Lisäksi on huomattava, että myös tytöt ja pojat ovat keskenään erilaisia.

Sotkamo on kansainvälinen kunta, joka tunnetaan maailmalla matkailupitäjänä. Turistit tuovat oman lisävärinsä sotkamolaisten arkeen. Kunnassa on myös jonkin verran maahanmuuttajataustaisia asukkaita, mutta heidän määränsä on toistaiseksi pieni. Valtakunnanrajan sekä jo kovaa vauhtia kansainvälistyneen Kajaanin läheisyys tulevat luomaan haasteita tulevaisuudessa myös Sotkamossa.

Tavoite

A) Kehittää kunnan palveluita erityisryhmien tarpeiden mukaan

B) Edistetään suvaitsevaisuutta ja yhdenvertaisuutta kunnan palveluissa - luodaan ja kehitetään tehokkaita puuttumisen malleja syrjintä tapauksia varten

C) Ohjataan lapsia ja nuoria kansainvälisyyden pariin ja opetetaan heitä arvostamaan erilaisuutta

Toimenpide

Lisätään lasten ja nuorten suvaitsevaisuuskasvatusta kaikissa kunnan järjestämissä palveluissa: päivähoidossa, kouluissa, nuorisotyössä ja kaikissa muissakin palveluissa, joihin lapsi ja nuori osallistuu. Tuodaan erilaisuus lähemmäksi lapsia ja nuoria.

Lisätään kouluissa ja nuorisotiloilla järjestettäviä kansainvälisyystapahtumia ja tuodaan maahanmuuttajat lasten ja nuorten luo. Tuodaan ulkomaalaiset IB-lukion opiskelijat esimerkiksi varhaiskasvatuksen toimintoihin mukaan tekemään

opintojensa sosiaalisen toiminnan osioita. Pyritään tekemään erilaisuudesta "tavallisuutta".

Tarjotaan sotkamolaisille nuorille mahdollisuus luontevaan kanssakäymiseen nuorisotalo Rientolassa, lukion, ammattikoulun ja yläasteen oppilaille hyppytuntien aikana päivisin. Vahvistetaan nuorten sosiaalista kasvua Avartti- nuoret sen tekevät ohjelman kautta. Luodaan mahdollisuus sosiaalisten verkostojen luomiseen nuorten elämässä.

Luodaan nuorisotaloille suvaitsevaisuuden ilmapiiri, jossa on kaikkien luontevaa toimia ja kehittyä ihmisenä. Lisätään suvaitsevaisuuden ilmapiiriä myös lasten sekä nuorten vapaa-ajan harrastuksissa. Tarjotaan lapsille ja nuorille pysyvää aikuisen ohjaajan läsnäoloa sekä huolenpitoa kaikissa harraste ja vapaa-ajan ympäristöissä.

Pyritään luomaan tasavertainen ilmapiiri iltapäiväkerhoihin suvaitsevaisuuskasvatuksella sekä myönteisellä asenteella toisia kohtaan. Ennaltaehkäistään leimautumista ja kiusaamista pienryhmissä.

6.4.2 Luova Sotkamo

Tausta

Luova ja innovatiivinen ympäristö synnyttää hyvinvointia, joka puolestaan kehittää yhteiskuntaa. Luovuus on kykyä ilmaista itseään yksilöllisesti, vapaasti ja sen ilmaiseminen on tärkeä osa lapsen sekä nuoren kasvua kohti aikuisuutta. Alle kouluikäisen ja alakoululaisen lapsen elämässä tulee olla mahdollisuus mielikuvitusta kehittävään pitkäjännitteiseen leikkiin. Tämä luo perustaa lapsen luovuudelle. Itsensä vapaasti ilmaiseminen on jokaisen oikeus.

Sotkamon kunta pyrkii tarjoamaan lapsille ja nuorille mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Toimintakanavia ovat kunnan nuorisotoimen lisäksi kansalaisopisto, 4H sekä seurakunta. Hyvistä ja toimivista palveluista huolimatta nuoret toivovat, että palveluita kehitettäisiin eteenpäin. Nuorten toivovat heille suunnatuilta

palveluilta lisää kulttuuripainotteisuutta. He toivovat kunnan järjestävän esimerkiksi erilaisia kulttuuritapahtumia ja tiloja, joissa he voivat toteuttaa itseään musiikin sekä tanssin kautta sekä kuvataiteeseen liittyvää opetusta. Sotkamolaiset yrittäjät ja toimijat tarjoavat kattavasti musiikkitarjontaa Sotkamon kunnan alueella. Palveluiden kehittäminen vaatii nuorilta pitkäjännitteisyyttä ja sitoutumista.

Uuden nuorisotalon peruskorjaus ja laajennus aloitetaan vuoden 2010 tammikuussa. Nuorisotalon suunnittelussa on otettu huomioon lasten ja nuorten tarpeet. Uudessa nuorisotalossa on tilat bändisoittoa varten ja monitoimisali harrastusten tukemiseksi. Sotkamon kunta edistää näin nuorten ja lasten kulttuuriharrastuksia. Harraste ja muuhun vapaa-ajan toimintaan osallistuminen tarjoaa lapsille ja nuorille luontevan sosiaalisen verkoston sekä turvallisia aikuissuhteita.

Ympäristötietoisuus ja kestävään elämäntapaan kasvaminen tulee alkaa jo lapsuudessa. Tämä kasvu alkaa päivähoidossa ja tämä kehitys jatkuu läpi koko peruskoulun. Aikuisten asenteet ovat avainasemassa lapsen ympäristötietoisuuden kehittymisessä. Tämän lisäksi esimerkiksi lasten Sotkamon luonto ry:n luontokoulu sekä Suomen Latu ry:n Metsämörri-toiminta pyrkii tuomaan ympäröivän luonnon lähelle lapsia. Kunnan nuorisopalvelut kannustavat lapsia ja nuoria ympäristötalkoisiin ja kehottavat kierrättämiseen.

Ympäristöstään tietoisesta lapsesta kasvaa tiedostava aikuinen, joka pystyy omilla valinnoillaan vaikuttamaan häntä ympäröivään maailmaan. Luonto ja siellä liikkuminen ovat osa sotkamolaisuutta. Lasten ympäristökasvatus alkaa varhaiskasvatuksen puolella ja tämä kehitys jatkuu läpi peruskoulun. Kunnan järjestämät nuorisopalvelut kannustavat lapsia ja nuoria kierrättämään aktiivisesti.

Tavoite

A) Kehitetään sekä monipuolistetaan lapsille ja nuorille järjestettävää tapahtumatoimintaa ja kulttuuritaustaista harrastetoimintaa

B) Järjestetään kuntalaisille lisää monikäyttöisiä harrastetiloja

C) Lisätään vanhempien ja muiden aikuisten ympäristötietoutta ja kehitetään heidän suhtautumista kierrättämiseen sekä kestäviin elämäntapoihin

D) Lisätään ympäristökasvatusta kaikissa lasten ja nuorten käyttämissä kunnan palveluissa

Toimenpide

Otetaan lapset ja nuoret aktiivisesti mukaan kulttuuritoiminnan kehittämiseen ja annetaan heille mahdollisuus vaikuttaa heille järjestettävän toiminnan suunnitteluun. Lisätään ja monipuolistetaan lapsiperheille järjestettävää kulttuuritapahtumatarjontaa. Kehitetään vapaaehtoisten kulttuuritoimijoiden edellytyksiä toimia monipuolisesti. Tuetaan sotkamolaisten lasten ja nuorten monipuolista taideharrastamista ja pyritään ylläpitämään jo olemassa olevia itsensä toteuttamisen kanavia. Annetaan tukea sotkamolaisten nuorten tanssin harrastamiseen ja pyritään aikaansaamaan esiintyvä tanssiryhmä.

Tuetaan ympäristökasvatusta edistävien yhteisöjen esimerkiksi Vuokatin vaeltajien (partio), Sotkamon luonto ry:n edellytyksiä toimia asianmukaisesti. Järjestetään kunnan kautta lapsille ja nuorille leirejä, vaelluksia sekä muita luontoon liittyviä aktiviteetteja. Harrastustoimintaan ja muuhun vapaa-ajan toimintaan osallistuminen tarjoaa lapsille ja nuorille luontevan sosiaalisen verkoston ja turvallisia aikuissuhteita.

Osallistutaan Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n Nuori Kulttuuritapahtumiin resurssien ja nuorten kiinnostuksen mukaan. Nuorisoyhdistysten avustuskäytäntöjä kehitetään tarkastamalla avustusohjeita sekä lisäämällä yhteistyötä kyseessä olevien yhdistysten kanssa.

6.4.3 Digitaalinen sukupolvi

Tausta

Tämän päivän lapsia ja nuoria voidaan kutsua digitaaliseksi sukupolveksi, niin arkipäivää erilaiset informaatio- ja viestintätekniset laitteet heidän elämässään ovat. Voidaankin todeta, että tietotekninen osaaminen on uusi kansalaistaito. Moni nuori käyttää esimerkiksi tietokonetta ja Internetiä päivittäin. Suurin osa lapsista ja nuorista hallitsee näiden laitteiden käyttötavat jo hyvin nuorena - niin hyvässä kuin pahassa. Valitettavan usein aikuisten maailma ei pysy tässä kehityksen vauhdissa mukana.

Moni nuori viettää valtaosan vapaa-ajastaan erilaisissa mediaympäristöissä liikkuen. Liiallisella pelaamisella ja nettisurffailulla on usein fyysisiä haittavaikutuksia muun muassa väsymys sekä niska- ja hartiakipuja. Lisäksi erilaiset haitalliset mediasisällöt - väkivalta ja pornografia - ovat haitallisia lapsen ja nuoren henkisen kehityksen kannalta.

Koulut ja nuorisotoimi pyrkivät Sotkamossa antamaan lapsille ja nuorille eväitä, joilla he pystyisivät käyttämään esimerkiksi Internetiä oikein ja hyödyllisesti. Mediakasvatus ja medialukutaitojen kehittäminen ovat kuitenkin vielä lapsen kengissä niin Sotkamossa kuin muuallakin Suomessa. Tämä kasvatus tulee aloittaa jo ennen kouluikää lapsen ikäkauteen sopivalla tavalla.

Tavoite

A) Tutustutaan lasten ja nuorten kanssa mediaympäristöihin tuetusti, turvallisesti ja ohjatusti

B) Lisätään kouluissa tapahtuvaa lasten ja nuorten mediakasvatusta

C) Kehitetään vanhempien mediakasvatusta ja -lukutaitoja

Toimenpide

Lisätään ja kehitetään mediakasvatusta varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja

nuorisotoimessa siten, että jokainen lapsi ja nuori saa asianmukaista tietoa eri mediaympäristöistä ikäänsä vastaavalla tavalla. Luodaan lapsille ja nuorille mahdollisuuksia purkaa kokemuksiaan erilaisista mediakokemuksista, niin positiivista kuin negatiivisista, keskustelujen kautta. Puututaan eri mediaympäristöjen aiheuttamiin arvoväärityksiin.

Hyödynnetään kunnallisessa nuorisotyössä uusia kommunikoinnin muotoja esimerkiksi Facebookia. Järjestetään vanhemmille tarjolle materiaalia mediakasvatuksesta ja organisoidaan mediakoulutusta varhaiskasvatuksen, neuvolan, koulujen ja nuorisotyön kautta. Panostetaan lasten ja nuorten parissa toimivien henkilöiden mediakoulutukseen. Kehitetään tiedotuksessa käytössä olevaa www.sotkamo.fi palvelusivustoa. Käytetään Internetiä iltapäiväkerhoissa vain opetuskäytössä. Hyödynnetään netin hyviä ominaisuuksia.

6.4.4 Lasten ja nuorten osallistuminen

Tausta

Lapsille ja nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista nuorisotyötä koskevien asioiden käsittelyyn. Näin toteaa myös nuorisolain 8 §. Nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. Tämä ei koske vain heille järjestettyä toimintaa, vaan lapsella ja nuorella on oikeus tulla kuulluksi arkipäiväisissä tilanteissa ikätasoonsa sopivalla tavalla. On tärkeää, että lapsi saa osallistua omien asioidensa eteenpäin viemiseen lapsuudesta saakka. Näin lapsi kasvaa yhteiskuntaan osallistuvaksi aikuiseksi.

Varhaiskasvatus, koulut, nuorisotoimi ja seurakunta ovat kannustaneet sotkamolaisia lapsia ja nuoria osallistumaan ja vaikuttamaan näiden yhteisöjen toimintaan. Oppilaskunta toiminta alkaa Sotkamossa alakoulussa, joissa opetellaan vaikuttamaan omien asioiden eteenpäin viemiseen. Malli esimerkkinä tästä vaikuttamisesta on Salmelan alakoulun pihasuunnitelma, johon pyydettiin oppilailta kommentointia. Alakoulun oppilaat tahtovat muutenkin vaikuttaa koulujensa toimintaan. He haluavat muun muassa osallistua liikuntatuntien ja teemapäivien suunnitteluun. Alakoulussa opitut

vaikuttamisen taidot siirtyvät lasten mukana yläkouluun ja sitä kautta toiselle asteelle. Vapaa-ajalla tapahtuva vaikuttaminen jakaa nuoret kahteen ryhmään - aktiivinuoret ja passiivinuoret. Aktiivinuori vaikuttaa koulussa, nuorisotoimen ja seurakunnan puolella. Suurin osa nuorista ei ole kiinnostunut yhteisen edun tavoittelemisesta ja niin sanotusta talkootyöstä.

Tavoite

- A) Kehittää ja ylläpitää lasten ja nuorten osallistumisen kanavia
- B) Kuulla lapsia ja nuoria heidän ikätasoonsa sopivalla tavalla
- C) Aktivoida nuoria ottamaan osaa omien asioidensa eteenpäin viemiseen
- D) Otetaan lasten ja nuorten mielipiteet oikeasti huomioon kunnallisessa päätöksen teossa

Toimenpide

Otetaan lapset ja nuoret mukaan heidän asioitaan koskettavien päätösten tekoon. Esimerkiksi kuullaan nuoria Vuokatin skeittiparkin tulevaisuudesta ja tulevan nuorisotalon tilojen jakamisessa. Luodaan sotkamolaisille lapsille ja nuorille kestävä ja toimiva matalan tason vaikutuskanava, jonka kautta heidän äänensä saadaan kuuluviin myös kuntatasolla. Tehostetaan nuorten vaikuttajaryhmän Sentin toimintaa ja lisätään ryhmän vaikutusmahdollisuuksia. Luodaan nuorisotaloille omat talotoimikunnat tai vastaavat ryhmät.

Lisätään päättäjien ja muiden kunnallisten toimijoiden tietoisuutta lasten ja nuorten oikeuksista vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. Pyritään kehittämään keinoja joilla saadaan yli 18-vuotiaat nuoret kiinnostumaan yhteisistä asioista ja osallistumaan kunnalliseen päätöksen tekoon. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman periaatteet ja tavoitteet ovat osa kunnan strategiaa.

Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuusto (MaNu) on yksi tärkeä

sotkamolaisten nuorten vaikuttamiskanava. Maakunnallinen nuorisovaltuusto vaikuttaa osaltaan niin Sotkamon kuin koko Kainuun tulevaisuuteen. Pyritään vaikuttamaan Kainuun maakunnallisen nuorisovaltuuston kautta Kainuun maakunta-kuntayhtymän vaaleissa äänioikeuden laskemiseen 16 ikävuoteen. Otetaan mallia seuraavista Sotkamon kunnan seurakuntavaaleista, jossa äänestää voivat 16-vuotiaat.

6.4.5 Perheiden tukeminen

Tausta

Lapsen ja nuoren hyvinvoinnin pohjalla on turvallinen perhe. Aikuisen läsnäolo kasvavan ja kehittyvän lapsen arjessa on ensiarvoisen tärkeää. Perheen ongelmat heijastuvat lapsiin sekä nuoriin ja tämä näkyy erilaisina sosiaalisena, terveydellisenä ja käytöksellisenä oireiluna. Perheiden tukeminen on ensiarvoisen tärkeää, koska jokainen perheenjäsen on arvokas.

Perheiden rakenne on viime vuosikymmeninä muuttunut rajusti, uusioperheiden ja yksinhuoltajien määrä on lisääntynyt. Lisäksi perheiden hyvinvointi erot ovat kasvaneet valtavasti.

Sotkamolaiset perhepalvelut ovat viime vuosikymmenen aikana kehittyneet valtavasti eteenpäin, esimerkkinä neuvolan ”matalan kynnyksen” toiminta. Yhteistyötä on tiivistetty kunnan, seurakunnan poliisin ynnä muiden sotkamolaisten toimijoiden välillä. Tiivis ja toimiva yhteistyö varhaiskasvatuksen, nuorisotyön, perhetyön ja lastensuojelun välillä ehkäisee perheiden ongelmia. Ongelmiin pystytään puuttumaan entistä paremmin, mutta puutteita löytyy palvelurakenteesta yhä - esimerkkinä kodinhoitajien puute. Perheiden luonnollisten turvaverkkojen kuten, sukulaisten ja isovanhempien puuttuminen, on lisännyt perheiden avun tarvetta.

Oppilashuoltoryhmät tukevat omalta osaltaan perheiden jaksamista arjessa. Moniammatillinen edustajisto huoltoryhmässä on ensiarvoisen tärkeää. Tällä hetkellä oppilashuoltoryhmissä on muun muassa nuorisotoimen edustajia.

Iltapäiväkerhojen vastaavat ohjaajat ovat osa moniammatillista yhteistyökuviota, joka ulottuu kouluun saakka.

Lapsen ja perheen yhteisössä toimii erilaisia voimavarakeskuksia. Näitä ovat muun muassa päivähoitoyksiköt, koulut, liikunta- ja nuorisotoimen yksiköt sekä kirjastot. Näiden edellä mainittujen tahojen toiminta tulee olla mahdollisimman avointa ja palveluiden sellaisia, joiden piiriin helppo tulla.

Tavoite

A) Kehitetään perhepalveluita ”matalan kynnyksen” suuntaan

B) Lisätään ja kehitetään kunnan eri toimijoiden välistä yhteistyötä

Toimenpide

Tuodaan kunnan eri palvelut lähelle lapsiperheitä neuvolan, varhaiskasvatuksen, nuorisotoimen ja koulun kautta. Lisätään perhepalveluiden tiedottamista ja näkyvyyttä Sotkamon kunnassa. Otetaan neuvolan ”matalan kynnyksen” malli käyttöön myös muissa palveluissa. Kehitetään moniammatillista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Tavoitteena on olla avoimesti yhteydessä lasten ja nuorten edun mukaisesti.

6.4.6 Varhainen puuttuminen ja erityisryhmien tuki

Tausta

Perheiden ongelmien varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen on tärkeää niin yhteiskunnan kuin perheenkin kannalta. Perheiden kasvatustyön tukemiselle voi olla useita syitä: vanhemmuuden puuttuminen, taloudelliset vaikeudet tai ongelmalliset elämäntavat. Sotkamon ja Kainuun erityispiirteinä voidaan pitää pitkiä välimatkoja, jotka aiheuttavat sosiaalista eristyneisyyttä. Kotiväkivalta tuo usein perheen ongelmat muiden tietoisuuteen - yleensä tilanne on päässyt kärjistymään todella pahaksi.

Perheiden ongelmiin pyritään Sotkamossa puuttumaan heti, kun ne havaitaan. Moniammatillinen yhteistyö toimii kunnassa erittäin hyvin, kuitenkin ongelmia löytyy - esimerkiksi yhteistyössä erikoissairaanhoidon kanssa on ongelmia. Vertaiskiusaaminen on yksi merkittävin koulun turvallisuutta heikentävä tekijä. Se on usein myös lapsen kanava purkaa omaa pahaa oloaan. Nuorten itsensä mielestä kiusaaminen vähentyy alakoulusta yläkouluun siirryttäessä, mutta kiusaamista esiintyy myös siellä. Yläkoulun puolella kiusaaminen on hienovaraisempaa, eivätkä opettajat välttämättä näe sitä. Kiusaaminen siirtyy nykyään myös koulumaailman ulkopuolelle. Uutena tapana kiusaamisen toteuttamiseen ovat Internet ja tekstiviestit.

Lapsilla ja nuorilla on yhä enemmän oppimisvaikeuksia. Luki- ja keskittymishäiriöt ovat lisääntyneet viime vuosikymmenen aikana. Näistä niin sanottuja ”puhtaita” oppimisvaikeuksia on kuitenkin vain vähän. Lapset purkavat pahaa oloaan siten, että ne tulkitaan helposti oppimisvaikeuksiksi. Usein kyseessä on psyyken ongelmat. Monessa tapauksessa lapsessa ei ole mitään vikaa, ongelmat löytyvät kotoa.

Tavoite

- A) Tunnistaa perheiden ongelmat ajoissa ja puuttua niihin
- B) Kehittää kunnan yhteisiä ja yhtenäisiä toimintamalleja puuttumista varten
- C) Torjua lasten vertaiskiusaaminen niin koulussa kuin vapaa-ajalla
- D) Tunnistaa lasten oppimisvaikeudet aikaisessa vaiheessa

Toimenpide

Kainuun maakunta-kuntayhtymä tarvitsee lapsiasianvaltuutetun, joka toimisi yhteyshenkilönä kuntien välillä - yhteistyökumppani Sotkamon kanssa. Hyvät käytännöt jakautuisivat kaikille ja vältyttäisiin päällekkäiseltä toiminnalta.

Oppilashuoltoryhmät tekevät arvokasta työtä kouluilla, kuntatason organisaatiot voisivat ottaa tästä työskentelystä mallia. Pyritään puuttumaan perheiden ongelmiin jo aikaisessa vaiheessa. Yritetään saada perhe mukaan prosessiin, jotta asioiden käsittely helpottuu.

Toimeenpannaan Sotkamon yläkoululla Kiva koulu-toimintaohjelma ja sovitaan ohjelman käytänteet vuoteen 2011 menneessä. Tuetaan moniammatillisesti Tenetin yläkoulun ”Parkki” toimintaa. Ehkäistään vertaiskiusaamista jo varhaiskasvatuksen puolelle henkilöstön sekä vanhempien yhteistyönä. Otetaan kiusaamisen suhteen nollatoleranssi. Opetetaan lapsia suhtautumaan toisiinsa asianmukaisella tavalla. Puututaan vertaiskiusaamiseen niin koulussa kuin vapaa-ajallakin. Kehitetään koko kunnan kattava ja yhdenmukainen toimintamalli, jonka avulla kiusaamiseen on helppo puuttua.

Taataan riittävät henkilöresurssit erityisvarhaiskasvatuksessa oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi. Käytetään ”työvälineenä” kiertävää erityislastentarhanopettajaa. Taataan jokaiselle sotkamolaiselle lapselle kodinomainen iltapäiväkerhopaikka alakoulun 1-2 luokalla. Pienryhmien oppilaille taataan edellä mainitut palvelut mahdollisimman lähellä koulua. Tuetaan nuorisotoimen kerhotoiminnalla lasten ja perheiden sosiaalista kasvua ryhmissä. Luodaan kesäkerho-, leiritoiminnalla sekä kesäajan kansainvälisellä toiminnalla edellytykset varhaiseen ongelmien tunnistamiseen ja puuttumiseen lasten kesälomalla.

6.4.7 Kaikkien nuorten saaminen koulutukseen ja työelämään

Tausta

Suomessa on toimiva ja tuloksien valossa erinomainen peruskoululaitos. Lisäksi toisen asteen ja korkea-asteen oppilaitosverkosto on suhteellisen tiheä ja monipuolinen. Tästä huolimatta nämä koulutusjärjestelmät eivät tavoita kaikkia peruskoulusta valmistuneita nuoria. Syrjäytyminen koulutuksesta peruskoulun jälkeen tarkoittaa monesti syrjäytymistä työelämästä ja lopulta yhteiskunnasta.

Kouluttautumaton nuori ei ole haluttu työntekijä työmarkkinoilla. Tämän takia on tärkeää että jokainen nuori selviää toiselle asteelle opiskelemaan.

Peruskoulun jälkeen moni sotkamolainen nuori lähtee ”maailmalle” opiskelemaan. Toiselle asteelle siirtyviä nuoria vetävät puoleensa erityisesti Kajaani - korkea-aste vaiheessa myös Oulu, Kuopio ja Joensuu. Moni toiselle asteelle siirtyvä nuori haluaisi jäädä opiskelemaan kotipaikkakunnalle. Lukiolle ei kuitenkaan ole paikkakunnalla vaihtoehtoja. Lisäksi liian moni nuori jää koulutuksen ulkopuolelle oppilaitosten keskiarvorajojen vuoksi. Aikaisemmin kymppiluokka toiminta oli monelle nuorelle ponnahduslauta, jonka kautta he pääsivät kiinni ammatilliseen koulutukseen.

Koulutuksen ulkopuolelle tahtoen tai tahtomattaan jäänyt nuori on vaarassa syrjäytyä yhteiskunnassa. Liian moni nuori jää tällä hetkellä vain ”kellumaan” kotiin, eikä yritä tai kykene hakeutumaan jatkossa töihin tai opiskelemaan. Tämä ”kellumisvaihe” altistaa nuoren helposti myös mielenterveys- ja päihdeongelmille.

Työpajatoiminta on aikaisemmin pyrkinyt auttamaan nivelvaiheessa ongelmiin joutunutta nuorta. Resurssit ovat kuitenkin rajalliset. Työpajatoiminnan siirryttyä ostopalveluksi on muuttanut toiminnan luonnetta ja ikärakennetta rajusti - nykyisin valtaosa pajatoiminnassa olevista on yli 29 vuotiaita.

Tällä hetkellä tilanne on valitettavasti se, ettei kunnan tai maakuntakuntayhtymän järjestelmissä oikeastaan ole suoraa auttamiskanavaa nivelvaiheessa syrjäytyneille nuorille.

Tavoite

A) Pyritään tunnistamaan koulutuksesta syrjäytymisvaarassa oleva nuori ja tarjotaan hänelle apua

B) Lisätään kouluissa ja nuorisotoimessa tiedottamista opiskelumahdollisuuksista - kehitetään opinto-ohjaaja ja kuraattoripalveluita

”matalan kynnyksen” toiminnan suuntaan

C) Pyritään auttamaan ”kelluvia” nuoria koulutuksen pariin

D) Arvioidaan työpajatoiminnan ikärakennetta

Toimenpide

Seurataan moniammatillisesti nuorten sijoittumista koulutukseen ja työelämään. Otetaan ongelmassa oleva nuori avun piiriin. Lisätään ja tiivistetään yhteistyötä peruskoulun ja toisen asteen kanssa. Vaihdetaan informaatiota tarvittaessa. Suunnataan ostopalveluna tapahtuvan työpajatoiminnan resursseja nuorten auttamiseksi. Selvitetään kymppiluokan tarvetta.

6.4.8 Terveystiedon edistäminen ja terveys- ja hyvinvointitietojen kaventaminen

Tausta

Pohja koko elämän jatkuvalla terveydellä, liikuntatottumuksilla ja muilla tavoilla luodaan lapsuuden ja nuoruuden aikana. Vastuu tästä on tietenkin perheellä, mutta myös varhaiskasvatuksella, koululla ja eri vapaa-ajan palveluita tuottavilla tahoilla. Terveestä lapsesta kasvaa terve aikuinen.

Sotkamolaisuus liitetään vahvasti liikuntaan ja terveisiin elämäntapoihin. Mahdollisuudet harrastaa liikuntaa Sotkamossa ovat mainiot - liikunta on vahvasti osana perheiden, lasten ja nuorten elämää.

Perusterveydenhuollon tila on Sotkamossa tyydyttävä. Terveystietojen vastaanotolle pääsee lähes aina, ilman jonoja. Lääkärin pakeille pääseminen voi olla sen sijaan vaikeaa, jopa mahdotonta. Tilanne on erityisen hankala iltaisin ja viikonloppuisin.

Kouluterveydenhuolto toimii Sotkamossa jokseenkin tyydyttävällä tasolla. Terveystietojen päivystysajat eivät vastaa oppilaiden tarpeita, päivystyksen

ulkopuolella terveydenhoitajan tavoittaminen on hankalaa. Juuri Sotkamoon rantautuneille kuraattoripalveluille on ollut tilausta.

Sotkamon kunta yhteistyössä seurakunnan, poliisin, koulutoimen ja 4H kanssa panostaa lasten ja nuorten hyvinvointiin järjestämällä muun muassa Tolokku-toimintaa, joka esimerkiksi sisältää päihdepäiviä lapsille ja nuorille sekä ryhmäytymisviikon seiskaluokkalaisille.

Monessa perheessä ovat terveet elämäntavat hukassa kiireen vuoksi. Kiireinen elämänrytmi ruokkii epäterveitä elämäntapoja. Nykyvanhemmat korvaavat päivällisen pikaruualla ja liikuntaharrastukset tietokoneella. Ravintotottumukset ovat periytyneet vanhemmilta lapsille. Nuoret aikuiset eivät osaa tehdä terveellistä kotiruokaa. Arkiliikunnan merkitystä pyritään lisäämään päiväkodista alkaen.

Sotkamossa on alkamassa Liikkumisesta kansalaistaito-ohjelma, jonka tarkoituksena on seuraavan vuosikymmenen aikana kartoittaa ja osaltaan puuttua sotkamolaisten lasten, nuorten ja aikuisten epäterveisiin elämäntapoihin.

Mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat kaksi suurinta lastensuojelua työllistävää tekijää Kainuussa. Valitettava tosiasia on, että suurin osa kainuulaisten mielenterveysongelmista on päihteistä johtuvia. Ongelmia löytyy niin vanhemmilta kuin lapsilta. Aikuisten on helppoa päästä avun piiriin kun he sitä tarvitsevat. Lapset ja nuoret joutuvat jonottamaan palveluiden pariin jo viikkoja.

Kainuun maakunnan alueella toteutettu menetetyt elinvuodet eli PYLL-tutkimus (Potential Years of Life Lost) osoittaa, että nuoret miehet ovat kaikkein suurimassa riskissä syrjäytyä yhteiskunnasta. Osallisuus ja tunne siitä että he ovat tärkeitä ovat avainasemassa heidän auttamisessaan.

Seksuaalisuuteen kasvaminen alkaa jo lapsuudessa ja tätä kasvamista on tuettava oikein. Lapset prosessoivat tätä kasvua jonkin verran leikkien kautta. Vanhemmat tietävät asiasta jotain seksuaalisuuteen kasvamisesta, mutta

esimerkiksi neuvolassa asiasta puhua enemmän. Nuorten kohdalla seksuaalisuudesta puhutaan. Kainuun kuntien ja perhekeskusten käytössä on koulutettuja seksuaaliohjaajia. Yläkoulun 8. luokkalaiset käyvät tutustumassa neuvolaan terveystuntien puitteissa ja tätä kautta neuvolapalvelut tulevat nuorille tutuksi.

Päihteet ovat osa aikuisten, mutta myös lasten ja nuorten maailmaa. Vanhempien suhtautuminen päihteisiin heijastuu myös lasten ja nuorten suhtautumiseen esimerkiksi alkoholiin. Viime aikoina naisten alkoholin kulutus on lisääntynyt. Naiset eivät enää harrasta niin sanottua kaappijuomista, vaan juovat avoimesti suuria määriä. Positiivista tässä kehityksessä on se, että ongelmakäyttäjät on entistä helpompi tunnistaa esimerkiksi neuvolapalveluiden kautta. Ihmiset on nykyään avoimempia puhumaan omasta päihteiden käytöstä, mutta tilanne menee lukkoon kun keskustelu siirtyy ongelmakäyttöön.

Lähes jokainen sotkamolainen yläkoululainen tuntee jonkun oman ikäisen, joka käyttää viikoittain alkoholia. Tupakointi on monelle nuorelle vain ”siisti tapa”, mutta osa nuorista on jo pahasti koukussa tupakkaan. Nuoret saavat alkoholinsa täysi-ikäisiltä ystäviltä, kavereilta ja tuttavilta sekä osa saa ”viikonloppu oluensa” vanhemmiltaan. Pieni osa nuorista tuntee jonkun nuoren, jolle oli tarjottu huumeita.

Tavoite

- A) Lisätään liikunnan määrä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja nuorisotyössä
- B) Kehitetään terveiden elämäntapojen opetusta peruskouluissa
- C) Laitetaan Liikkumisesta kansalaistaito-ohjelman tuloksen käytäntöön
- D) Puututaan lasten, nuorten ja aikuisten mielenterveysongelmiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa
- E) Puututaan moniammatillisesti päihteiden aiheuttamiin ongelmiin perheissä

Toimenpide

Tarkistetaan koulujen terveydenhoitajapalveluiden toimivuutta ja päivystysaikoja vastaamaan paremmin lasten ja nuorten tarpeita. Lisätään lasten ja nuorten arkiliikunnan määrä niin kouluissa kuin kunnan vapaa-ajan toiminnoissa. Vaikutetaan vanhempien tietoisuuden lisäämiseen arkiliikunnan hyödyistä ja terveellisen sekä monipuolisen ravinnon merkityksestä. jalkautetaan Kajaanin ”Tytöjen vintti” ja Kuhmon ”Tytöjen huone” tyylinen toimintamalli Sotkamoon, jossa tytöt voivat puhua heitä koskevista asioista esimerkiksi seksuaalisuudesta. Tutkitaan mahdollisuutta järjestää vastaavanlaista toimintaa myös pojille. Lisätään lasten ja nuorten, mutta myös vanhempien tietoutta päihteistä ja niiden vaaroista. Järjestetään erilaisia teemapäiviä ja tapahtumia.

Sotkamolaiseen toimintakulttuuriin kuuluva vahvasi päihdevastaisuus lasten ja nuorten palveluissa. Tämä niin sanottu ”nollatoleranssi” on käytössä kaikissa nuorten tapahtumissa sekä harrasteissa ja kyseessä on vuosia vanha käytäntö, jota nuoret että aikuiset arvostavat. Käytännettä tullaan jatkamaan ja sen asemaa vahvistamaan tulevina vuosina.

6.5 Toimeenpano ja seuranta

6.5.1 Toimeenpano

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuosiksi 2009-2011 hyväksyy, hylkää tai palauttaa uudelleen valmisteltavaksi Sotkamon kunnanvaltuusto. Sotkamon kuntaorganisaatio sitoutuu edistämään ohjelmassa todettuja kehittämisen kohteita. Jos kehittämisohjelma hyväksytään, kunnanvaltuusto määrittelee ne tahot, jotka ovat vastuussa kehittämisohjelman toimeenpanosta.

Tavoitteena on, että lasten ja nuorten palvelut muodostavat järjestelmän, jolla tuetaan hyvinvointia ja turvallista kasvua kohti aikuisuutta yhteistyössä perheiden kanssa. Erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille kohdennetaan apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

6.5.2 Seuranta

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman jalkautumista seuraa joko ohjelmaa valmistellut työryhmä tai tarkoitukseen nimettävä seurantaryhmä. Ohjelman seuraamista varten perustetaan lapsi- ja nuorisoasioita koordinoiva työryhmä. Työryhmän tehtävänä on seurata lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa, ohjelmassa asetettuja tavoitteita, edistää moniammatillista yhteistyötä sekä toiminnallaan vaikuttaa siihen, että lapsiin ja nuoriin liittyvä näkökulma otetaan huomioon esimerkiksi talousarvion valmistelussa ja siihen liittyvässä päätöksenteossa. Myös kunnanhallitus nimeää edustajansa mukaan työryhmään.

Ohjelman monipuolisen toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että seuraamista harjoittava ryhmä olisi edustajistoltaan mahdollisimman moniammatillinen - edustajia niin nuorisotoimen, varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, sosiaali- ja terveystoimen puolelta. Koolle kutsujana toimii Sotkamon nuorisotoimi. Lisäksi lasten ja nuorten ääntä on kuultava, kun siihen tarvetta ilmenee.

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuosittainen seuranta on ohjelman toimivuuden sekä jatkuvuuden kannalta tärkeä. Vuosittainen väliraportti laatiminen ajoitetaan joka vuoden syksyille juuri ennen toiminta- ja talousarvion laatimista vuosina 2010 ja 2011. Tämän lisäksi 2011 syksyllä nuorisotoimi laatii tilannekatsausraportin, joka hahmottelee vuosien 2012-2015 kehittämisohjelmaa.

Syksyllä 2011 laadittava tilannekatsausraportti antaa lausunnon kehittämisohjelman jokaisesta luvusta. Tarkoituksena on arvioida muun muassa ohjelman ajankohtaisuutta, tarkastella onko resursseissa tapahtunut merkittäviä muutoksia sekä arvioida yhteistyökuviota. Tämän lisäksi työryhmän tulee arvioida onko ohjelman linjaamiin toimenpiteisiin ryhdytty, onko tapahtunut edistystä ja mitä toimenpiteitä tulee miettiä ja linjata uudelleen. Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma esitellään ja käsitellään työyhteisöjen

yhteisissä palavereissa. Ohjelmaa esitellään myös eri vanhempainilloissa sekä lasten- ja nuorten työryhmissä. Saatua palautetta käytetään hyväksi ohjelman arvioinnissa sekä ohjelman jatkotyöskentelyssä.

Sotkamon kunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on laadittu hyvin pitkälle valtioneuvoston ohjelman mukaisesti. Tämän vuoksi Sotkamon seuraava kehittämisohjelma vuosiksi 2012-2015 tulee laatia, kun valtioneuvosto on laatinut seuraavan kehittämisohjelman. Tämä tulee ajankohtaiseksi vuoden 2012 aikana.

6.6 Kehittämisohjelman tulevaisuus Sotkamossa

6.6.1 Vuosittainen teema

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman sisällöstä nostetaan aina vuosittain esille yksi ajankohtainen teema, jonka tarkoituksena on toimia ohjelman keulakuvana. Vuosittaiselle teemalle haetaan laajaa kunnallista näkyvyyttä ja kyseessä olevaa teemaa pyritään kehittämään kunnan sisällä moniammatillisesti. Vuosittaisesta pääteemasta huolimatta tarkoitus on edistää kehittämisohjelman jokaista osa-aluetta tasa-arvoisesti. Muiden ohjelman teemojen tarkoitus on aina tukea vuosittaisen pääteeman toteutumista.

Ensimmäiseksi vuosittaiseksi teemaksi nostetaan Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman luku ”Luova Sotkamo”. Vuoden 2010 aikana edistetään luovuuden näkyvyyttä Sotkamon kunnassa sekä kehitetään lasten ja nuorten mahdollisuuksia kasvaa luovuuteen kannustavassa ympäristössä. Ajankohtaisuutensa vuoksi luku kehittämisohjelman luku ”Digitaalinen sukupolvi” tulee nostaa viimeistään vuonna 2011 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman keulakuvaksi.

6.6.2 Kehittämisohjelma 2012-2015

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tulevaisuus ei ole kiinni ainoastaan sotkamolaisista itsestään, vaan sen tulevaisuus on sidoksissa niin

valtakunnallisen sekä osittain Kainuun kehittämisohjelmaan. Tulevaisuudessa valtakunnallisen ohjelman uudet suuntaviivat tulevat ohjaamaan niitä toimia ja periaatteita joiden mukaan Sotkamon tulevat kehittämisohjelmat suuntautuvat. Tällä hetkellä ei ole saatavana tietoa seuraavan valtakunnallisen vuosien 2012-2015 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman sisällöistä ja painotuksista.

Seuraava, vuonna 2012 koottava, Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman laadinnassa tulee ottaa huomioon uuden valtakunnallisen ohjelman painopisteet, mutta pitäytyä jo olemassa olevan kehittämisohjelman tavoitteissa ja kehittämisen kohteissa. Lisäksi tulee huomioida Kainuun maakunta-kuntayhtymän tilanne ja tulevaisuus, jotka voivat vaikuttaa merkittävästi myös Sotkamon kehittämisohjelmaan.

7 TYÖN TULOKSET JA SEURANTA

7.1. Tulokset

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tärkein ja merkittävin lopputulos on ohjelma itse. Kyseessä on varsin laaja kunnallinen selvitys sotkamolaisten lasten ja nuorten elinoloista ja hyvinvoinnista. Vaikka Sotkamon ohjelma pohjaa valtakunnalliseen kehittämisohjelmaan, ovat paikalliset näkökulmat kuitenkin erittäin vahvasti näkyvissä. Ohjelman runko ja sisältö noudattavat valtioneuvoston laatimaa ohjelmaa, mutta Sotkamon kehittämisohjelman keskeisimmät sisällöt ovat muodostuneet eri toimijoiden haastattelutilanteiden yhteydessä.

Ohjelman tarkoitus on linjata ja jossain suhteessa yhdenmukaistaa niitä Sotkamon kunnan toimia, jotka kohdistuvat lapsiin ja nuoriin sekä lapsiperheisiin. On vielä toistaiseksi mahdotonta sanoa, mitkä ovat Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vaikutukset sotkamolaisten arkeen. Vaikutukset tulevat viimeistään esiin vuonna 2011, jolloin kunnan päättäjien sekä valmistelutyössä mukana olleen työryhmän tulee arvioida kehittämisohjelman vaikutukset Sotkamon kunnassa. Lisäksi tässä vaiheessa tulee ryhtyä miettimään ohjelman tulevaisuutta.

Sotkamon kunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman luotettavuutta ja sen tuloksia täytyy tarkastella myös kriittiseltä näkökannalta. Yksi tärkein ohjelman luotettavuutta kyseenalaistava tekijä on tilastotietojen puuttuminen. Ohjelmaa varten ei ollut juurikaan saatavana ajankohtaista ja validia tilastomateriaalia. Näin esimerkiksi haastattelussa saatua informaatiota ei voitu peilata tilastotietoihin ja selvittää tiedon oikeellisuutta. Toisaalta kehittämisohjelmaa laadittaessa kunnan edustajat totesivat yksimielisesti, ettei ohjelman luonne vaadi tarkkoja tilastotietoja. Kehittämisohjelmaa voidaan pitää enemmänkin kunnallisen tahtotilan ilmaisuna, kuin täysin faktuaaliseen tietoon perustuvana ohjelmana.

Toinen tärkeä luotettavuuteen liittyvä tekijä on haastatteluista saatu informaatio ja sen tarkastelu. Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman sisältö koottiin valtaosin erilaisten haastatteluiden kautta, joissa oli mukana muun muassa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Usein haastattelutilanteissa saattoi olla vain yksi ammattialansa edustaja. Kriittisesti tarkasteltuna, haastateltavilta saatu informaatio on voinut olla vanhentunutta, virheellistä, yksiulotteista ja jopa valheellista. Haastattelujen luotettavuutta koetettiin parantaa lähettämällä haastattelumuistiot kuntaan lausuntokierrokselle. Näin koetettiin saada havaintoja tukevaa tietoa sekä uusia näkökulmia eri asiakokonaisuuksiin. Voidaan todeta, että kehittämisohjelma on niin luotettava kuin siihen osallistuneet henkilöt ovat.

7.2 Seuranta

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman hyväksymisen jälkeen vastuu ohjelman toteuttamisesta siirtyy Sotkamon kunnalle ja mahdollisesti työryhmälle, jonka tarkoitus on seurata ohjelman toteutumista käytännössä. Kehittämisohjelman vuosittainen seuraaminen on ensiarvoisen tärkeää ohjelman toimivuuden ja jatkuvuuden kannalta. Yhtenä realistisena vaihtoehtona on, että työryhmä kokoontuu vuosittain syksyllä juuri ennen seuraavan vuoden toiminta- ja talousarvion laatimista vuosina 2010 ja 2011. Tavoitteena on, että vuoden 2011 työryhmän kokoontumisessa laaditaan tilannekatsaus raportti, joka enteilee uutta kehittämisohjelmaa vuosille 2012-2015.

Vuoden 2011 tilannekatsausraportin tarkoitus on antaa lausunto Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tavoitteiden toteutumisesta Sotkamon kunnassa. Tarkoituksena on arvioida onko ohjelman ajankohtaisuus kohdallaan, mitä muutoksia

resursseissa, yhteistyökuvioissa ja eri tekijöissä on tapahtunut. Lisäksi tässä vaiheessa olisi työryhmän hyvä arvioida onko ohjelman linjaamiin toimenpiteisiin ryhdytty, onko asioissa tapahtunut edistystä ja mitä toimenpiteitä tulee miettiä ja linjata uudelleen.

7.3 Tulevaisuus

Nuorisolaissa säädetään lapsi- ja nuorisopolitiikasta ja lain mukaan valtioneuvosto antaa valtakunnallisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman hallituskauden ajaksi, käytännössä aina neljäksi vuodeksi. Seuraava valtakunnallinen ohjelma tulee voimaan vuonna 2011 ja kestää vuoteen 2015 saakka.

Sotkamon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on laadittu hyvin pitkälle valtioneuvoston julkaiseman ohjelman suuntaviivojen mukaisesti. Tämän valossa seuraava ohjelma tulee laatia Sotkamossa, kun valtioneuvosto on laatinut seuraavan version kehittämisohjelmasta. Tämä tulee käytännössä ajankohtaiseksi vuoden 2012 aikana. Jatkuvuuden kannalta olisi hyvä jos ensimmäisen kehittämisohjelman työryhmä olisi mukana laatimassa tai muutoin avustamassa seuraavan ohjelman laatimisprosessia. Näin tietoa ja taitoa sekä resursseja ei menisi hukkaan.

Toistaiseksi ei ole saatavilla tietoa seuraavan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman sisällöistä. Voidaan kuitenkin olettaa, että seuraava ohjelma tulee varmasti sisältämään samanlaisia asiakokonaisuuksia kuin nyt laadittu kehittämisohjelma. Vuosi 2012 tulee vastaamaan tähän kysymykseen, kun uusi valtioneuvosto laatii uuden kehittämisohjelman.

Jos Sotkamossa päädytään jatkamaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman periaatteiden juurruttamista, on seuraavassa vuonna 2012 laadittavassa ohjelmassa otettava huomioon uuden ohjelman painopisteet, mutta myös pitäytyä nyt laaditussa kehittämisohjelmassa. Tämä olisi ensiarvoisen tärkeää ohjelman jatkuvuuden kannalta. Lisäksi olisi hyvä huomioida Kainuun maakunta-kuntayhtymän tilanne ja tulevaisuus sekä tästä uniikista tilanteesta mahdollisesti aiheutuvat organisaatorakenteen muutokset.

LÄHTEET

Allardt, Erik 1980. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia (2. painos / ensimmäisen painoksen muuttumaton lisäpainos). Juva: WSOY.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011. 2007. Helsinki: Yliopistopaino.

Litmala, Marjukka & Lohiniva-Kerkelä, Mirva 2005. Teoksessa Marjukka Litmala & Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.) Nuoren oikeudet. Helsinki: Edita, 3.

Nuorisolaki 2006. Nuorisolaki 27.1.2006/72. Viitattu 23.11.2009.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki>.

Perusopetuslaki 1998. Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Viitattu 23.11.2009.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>.

Silvennoinen, Heikki 2002. Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Yliopistopaino, 6.

Silvennoinen, Heikki 2002. Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Yliopistopaino, 6-7.

Sipilä, Jorma 1974. Sosiaalipolitiikka (3. painos). Helsinki: Tammi.

Sipilä, Jorma 1979. Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen. Helsinki: Tammi.